

47/1

P.1.13

1933 2

R

177.

47/1

1

KALANGA

Philo

IRODALMI FOLYOIRAT • SZERKESZTI: SZENTELEKY KORNÉL
TÁRS-SZERKESZTŐK: CSUKA ZOLTÁN ÉS RADÓ IMRE

Tartalom:

Gyöngyösi Dezső: Két korszak mesgyéjén. — Szenteleky Kornél: Akácok az őszben (Vers) — Farkas Geiza: A világgazdaság körül. — Adorján András: Keresem az utat (Vers) — Czákó Tibor: Két hold föld (Novella). Wellner Albert: Mesél a hajnal (Vers). Kristály István: Egy gomb története (Novella). — Markovics Mihály: A planétás ember (Novella). — Szirmai Károly: Az utolsó ház (Novella). — Fekete Lajos: Két új vers — Dudás Kálmán: Ősz (Vers). — Herceg János: Újhold játszott az égen (Novella). — Radó Imre: Mélypont alatt (Regény).

Láthatár:

Szenteleky Kornél: Csuka Zoltán. — Tűzharang. — Várady Kálmán: Négy képkiállítás Noviszádon. — Polácsi János: Volkswart.

A Kalangya hirei

A Kalangya ezzel a számával a második évfolyamba lép, ugyanazzal a hittel és lendülettel, mint amellyel az elmúlt év májusában megkezdte munkáját. Az elmúlt nyolc hónap alatt a Kalangya bebizonyította, hogy a súlyos gazdasági válság ellenére is fenn tudja tartani magát és ezt elsősorban annak köszönheti, hogy a jugoszláviai magyar közönség szinte hónapról-hónapra növekedő szeretettel karolja fel és támogatja kulturális munkájában a lap szerkesztőségét. Most, hogy ezzel az első számunkkal nekiindulunk az új esztendőnek, arra kérjük minden egyes olvasónkat, tartson ki mellettünk továbbra is ugyanazzal a szeretettel, mint amellyel eddig kitartott és barátai, ismerősei körében szerezzon a Kalangya részére minél több előfizetőt.

Amint már azt decemberi számunkban is bejelentettük, a jugoszláviai magyar könyvkiadás január elseje óta egységes vezetés alatt áll és a Kalangyán kívül a Kalangya könyvtár ad ki négy könyvet, a Jugoszláviai Magyar Könyvtár pedig havonta egy kötetet. A jugoszláviai Magyar Könyvtár első kötete a napokban hagyja el a sajtót s ez alkalommal Duesics Jovánna a nagynevé

Wellner Albert: Ady Endre és a versek
(Linó metszet)
(Kompozíció a költő halálának 14-ik évfordulója alkalmából)

Két korszak mesgyéjén

A ma emberének lelkivilága a viharzó tengerhez hasonlatos: a nyugodtságnak még csak nyoma sincs a XX. század 3-ik és 4-ik évtizede embere lelkivilágában. Felviharzó és gyorsan eltűnő eszmék, meg nem valósítható gazdasági célkitűzések, egymást gyorsan követő művészeti újítások és a technika csodálatos felfedezései karakterizálják a ma világát, egy percre sem hagyva nyugtot az embernek. Nyugtalanítja minden, amit még nem tud: sorra mennek a kutató társaságok hol a déli, hol az északi sarkra, rakétákat lőnek ki, hogy megkíséreljék a Holdba való feljutást, legutóbb pedig Marconi nyilatkozott arról, hogy a Mars-sal való érintkezés sem tartozik a fantasztikumok világába. Nyugtalanító érzések szorongatják az emberek lelkét, mindenkit megül a bizalmatlanság s a szédítő iram, amely nem tudni hová vezet, hol lesz a révpárt, amelyen kiköthet a megkínzott, agyondolgozott polgár, vagy a kényszerű munkanélküliség éveiben a munkától már-már elszokott munkás.

Távoli hegyként látszik a megállás pontja, s amikor az ember odáig ért, látja, hogy a kéklő hegy délibáb volt, s rohan újra tovább, kergetve a megállás, pihenés és nyugalom lehetőségeit, hogy újra gazdagabb legyen egy szomorú tapasztalattal, látva, hogy újra csak délibábot kergetett. Nincs megállás, nincs nyugalom, nincs standard élet, csak délibáb van, csak szörnyű láz-álom, csak az idegek féktelen munkája — s ami nyugodtságnak látszik, az csak zsongító hatás a már szétrobbanni készülő idegekre, ami megállásnak tetszik, az csak az újabb nekilendüléshez vett új indulás kezdőpontja, s ami a standard élethez való elérkezetségnek tűnik fel, csak álom, amelyből egy zürichi jelentés kiábrándít, hogy az csak lázrőzsa, amelyet nyomon követ új izgalom, új hajsza az életnek képzelt vegetációért. Nincs megállás, nincs nyugalom, csak rohanás van, nyugtalanító érzés van és harc van az életlehetőségek minimumának megszerzéséért és biztosításáért.

Nyugtalanító érzések hullámai borítják el az emberiség lelkét a Földnek mind az öt részében, amelyek naponként fokozódnak, amint naponként emelkedik a gazdasági életben a bizalmatlanság és a lerongyolódottság.

•

Mert egész szellemi életünk, művészetünk és kulturánk csak függvénye a gazdasági viszonyoknak, annak a gazdasági struktúrának, amelyben gazdasági életünk lefolyik. Minden kor gazdasági élete meghatározta korának kulturáját és ha valamely korból nem maradt volna több és más emlékünknél, mint az illető kor szellemi életének dokumentumai, úgy ezekből — ha talán nem is teljes pontossággal — meg tudnók rajzolni annak a kornak gazdasági életét, vagy legalább gazdasági életének főbb irányelveit.

A görög virágzás korának, amikor az addig ismert föld minden részéből Athénbe hordták, ami szép és jó volt az akkori világban s amikor az emberek igen nagy többsége jólétben és nyugalomban élt a görög városokban, megteremtődött és kifejlődött egy olyan művészet, ami mai is példaképe minden idők szobrászatának, egy olyan filozófiai és állambölcsélet, amely Spinozával, Schopenhauerével és Kantéval versenyez értékben és Arisztophanes vígjátékai ma is felülmulthatatlanok. A gazdaság, a jólét, a nyugodt élet visszhangzik a görög művészetből, a görög filozófiából és a görög vígjátékirodalomból.

A középkor, a hűbériség, a keresztesháborúk és a lovagi játékok kora termelte ki a szonettek, a romantikát, Kevesek, — a feudális nagybirtokosok — uralmának hű kifejezői voltak a szonettek, a trubadourok szerelmes dalai, amelyek csak igen kevesekhez, a kiválasztottakhoz szóltak — hisz a legtöbbjük egyenesen egy-egy személyhez, az imádott szerelmeshez íródtak. A lantosok, hegedősök és trubadourok hazája volt a lovagi kor, amikor az énekes lantosok bejárták a főúri udvarokat, hogy ott az összegyűlt úri népség előtt bemutassák legujabb szerzeményüket. Ezekből a nép, — „az istenadta nép“ teljesen ki volt zárva s hermetikusan elzárva a kultura minden megnyilvánulásából. Mint ahogy a feudális gazdasági rendszernek is csak a nagybirtokos urai voltak hasznélvezői s maga a nép félig állati sorban szolgált a hatalmas feudális földesurak érdekeit.

A középkori szellemi élet másik nagy megnyilvánulása a kor végén és az új kor elején a reformáció volt, amely nemcsak szellemi, hanem gazdasági felszabadulást is akart a kötött gazdaságrendszer s a kevesek gazdasági és szellemi uralma ellen.

A kapitalizmus kialakulása megdöntötte a hűbériség uralmát gazdaságilag és ledöntötte a szellemi privilégium lehetőségeit is. A polgárság uralma új utakat keresett szellemi életében. A francia forradalomban uralomra jutott szabadság, testvériség és egyenlőség szelleme tulajdonképpen az a formula volt, amelyre — az enciklopédisták szellemi fegyvertárának felhasználásával — az uralomra jutott polgárság felépítette gazdaságilag és szelle-

mileg praedomináns pozíciójának épületét. A polgár függetlenségének tudatos kifejezése úgy a feudális nagybirtokosokkal, mint a felfejlődő ipari munkássággal szemben. A polgárság új szellemi életet teremtett művészetben, tudományban és irodalomban egyaránt. A megújodott szellemi kultúra — megfelelően az uralmon lévő gazdasági egyedek nagyobb számának, — már nem keveseknek, — s ha nem is a nép összességének, — de már nagy tömegeknek szólt.

Ez a korszak hozta irodalmilag a szabadság utáni vágyódástól és a szerelemtől ihletett lírát, melynek jellemző kifejezője Petőfi: „Szabadság, szerelem, e kettő kell nekem.” kezdődő jeliséje. A kor elején a hosszú elbeszélő költeményeket, (magyarban Vörösmarty: Zalán futását, Arany Toldiját, stb.) Ennek a kornak sajátja a nagy — gyakran több kötetes — regények (magyar képviselői: Báró Jósika, Báró Eötvös, Kemény Zsigmond, Jókai, Vas Gereben, Mikszáth, Bródy, Herczeg Ferenc stb.) Ez a kor hozza kezdetben a történelmi drámákat, később a vígjátékokat, majd — túléretttségében — a franciás bohózatot. (Szigligeti, Szász Károly, Herczeg Ferenc és Molnár Ferenc).

De ugyanígy megújodik a szobrászat, festészet, építészet, zene és a tudomány minden ága is. És különösen nagy lendületet vett a technika, amelyben ma már naponta látunk új és új találmányokat.

A művészetek, az irodalom és általában a szellemi kultúra fejlődésének iránya ebben a korban is megfelel a kor uralkodó gazdasági rendszere követelményeinek, de tárgyunk kifejtéséhez, elméletünk igazolásához elég, ha a kor irodalmi viszonyaiból és irányából vonjuk le a következtetéseket. A hűbériség megszűnésével egyben megszűnt a „*jus primae noctis*” az első éj joga, a szerelem is közkinccsé lett, azaz pontosabban kifejezve, a polgárság a szerelemben egyenjogusította magát a feudális nemességgel, ennek kifejezője az e korban hatalmasan fellendült szerelmi líra. A kor szabadság-lirája, a felszabadult polgári osztály szabadság-himnusza. A legjellegzetesebb irodalmi műfaja azonban a kornak a regény. A gazdag, de leginkább is jól kereső ráérő polgár — de méginkább sok idővel rendelkező asszonyai és leányai — a „szép-nem”, mint a kor elején nevezték, akiknek életét a biztosított és öröknek látszó gazdasági jólét jellemezte szellemi életében, kultúrájában is a nyugalmat kereste, aminek legjobban megfelelt a szerelmi regény, amely — ha néha sok küzdelem után is — mindig happyenddel végződik. Gazdagságának, nyugalmanak kiegészítője és visszatükrözője volt a regény, melynek szereplői is a gazdag polgár vagy nemes, mellyel való nemcsak teljes egyenjogúságot akart, hanem elérése után abban felolvadni is vágyakozott. A francia forradalomban még radikális és republikánus polgár kon-

zervatívává vált, s legfőbb vágya a meglévő társadalmi gazdasági rendszer fentartása és ambíciója a főnemességgel való egybeolvadás lett. Ezt az egybeolvadási törekvést nagyszerűen fejezte ki a regény, amelyben egyformán szerepelt a gazdag polgárleány és a főuri sarj. Tipikus olvasmánya és szellemi életének hű kifejezője a kapitalista társadalmi rend korának a regény.

Természetes, hogy a gazdagságnak, jólétnek és nyugodt életnek hozzátartozó része a szórakozás. Ezt nyújtotta a kor emberének a színház, amelyben vagy a mindig jól végződő vigjátékokat, vagy könnyű fajsúlyú operetteket mutattak be, amihez a kor elején még hozzájárultak a népszínművek is, amelyekben a paraszt, amellyel még alig valamivel több mint egy évszázada együtt élte a polgár a kitaszitottság, a jogtalanság keserű kenyerét, de a kapitalizmusban már csak mulatságának — eléggé félszeg — tárgya lett, kiegészítve a még teljes egyenjogúságra még nem érett egyéb társadalmi csoportokkal, a cigánnyal és a zsidóval. Mindezek a szindarabok tisztán és kizárólag a mulattatás jegyében készültek. Tökélyre emelkedett azután a szórakoztatás művészete a francia írók által kezdeményezett bohózatban, amely — s ez már a polgári társadalmi osztály dekadenciájának jele — nem kimélte a polgári osztály eddigi szentségeit a szerelmet, a házasságot, igen sokszor államférfiait, minisztereit, tanárait, elhízott bankárait stb sem, akiket feláldozott — legalább a színpadon, s legalább néhány órára — a legfőbb jónak: a szórakozásnak, nevetségessé téve még bálványait is.

A kor festészetét, szobrászatát és egyéb művészetét, de egész szellemi életét is — leszámítva az utolsó két-három évtizedet, amely már az átalakulás kora — ugyanaz a nyugalom hajtja át, amelynek alapja a termelés nyugodtsága, s ebből a termelési folyamatból a polgári osztály részére biztosan fakadó haszon: a profit.

A tökéletes termelési folyamat, amelynek keresztmetszetét az egyéni vállalkozás jellemzi, rányomja bélyegét a kor művészetére, kultúrájára és egész szellemi életére, s abban is az egyéniség karakterisztikuma a legjellemzőbb.

* * *

A kapitalista termelési folyamat azonban eljut a zökkenőkhöz, amelyeket a világháború nem teremtett, csak annak folyamatát meggyorsította. Elakadt az eddig pompásan funkcionáló gépezet, az időszaki válságokat — amelyeket eddig a piacra való dolgozás okozott — állandó jellegű gazdasági válság váltotta fel. Nincs az épületnek egyetlen eresztéke, amely ne recsegne, ropogna. A büszke épületről hámlik a vakolat, bemohosodott a tető, a pincében feltör a víz és veszélyezteti az épületet. A gépezet

elakadt, nem tudni, az olaj nem megfelelő-e, a gép vezetője-e a hibás, vagy a gépben van valamilyen konstrukciós hiba, amelyet eddig nem vettek észre.

Nincs segítség, a gép tovább már csak akadozva megy, a profit mind kevesebb és közel a veszély, hogy teljesen elapad. A gazdasági doktorok sarlatánoknak mutatkoznak, a termelés rendje egyre jobban akadozik, s megállapítják, hogy a termelési rend, amely másfélszáz évig kifogástalanul működött, változtatásra szorul.

De hogyan és miként? Merre vezet az út, amelyen az új orvosok megtalálják a csodaszert a termelési rend újjáalakítására? Kísérletek vannak, csak pozitív eredmény nélkül. Kialakulóban van az új termelési rend, de még kontúrjai is alig, alig látszanak. A régi termelési rend már elakadóban van, s az új még nem alakult ki.

Két kor mesgyéjén állunk!

Az életünk is visszatükrözi ezt a se hús, se hal állapotot. Látjuk eltűnni a régi társadalmi rendet, amelyben születünk, amelyben felnőtünk, s amelynek eszméit, erkölcsét és kultúráját szívtuk magunkba, de nem folytathatjuk annak életét, nem folytathatjuk azt az életet, amelynek utait járni megtanultuk, mert az a társadalmi rend, melynek életét élni akarjuk, elvesztette bázisát, gazdasági rendjének, termelési és elosztási folyamatának alapjait.

A magunkba szítt eszmék, erkölcsi megállapítások és kultúra egy letűnőben levő világ szülöttei, amelyek nem szabályozhatják mostani életünket. Az új kultúra, az új erkölcs, az új eszmék pedig még embrióban sincsenek, hiszen az azok alapját képező termelési rend is csak éppen körvonalaiban látszik.

Új életünket nem szabályozhatják már a régi erkölcsi és társadalmi szabályok és szokások, amelyeket csak béklyóknak érzünk, az új társadalmi rendnek pedig még nincsenek szabályai.

Egész életünk, kultúránk, művészetünk és életfelfogásunk zsákutcába került. Támolygunk, nem találjuk helyünket ebben a két kor közötti levegőben. A legjobban érzik ezt a ferde helyzetet azok, akik még haszonélvezői voltak az eddigi termelési rendszernek, akik látták azt még jól működni, s így természetszerűleg nagyban érzik a veszteséget.

Két kor mesgyéjén hánykolódunk és ez visszahat szellemi életünkre, kultúránkra és erkölcsünkre. Akiket eddig hősöknek tartottunk, azok megkopottan állanak előttünk, akiket művészeknek hittünk, azoknak ihletett munkáit ma giccsnek látjuk, akiket korunk igazi íróinak, szellemi vezetőinek tiszteltünk, leleplezve állanak előttünk, mint hamis tanok hirdetői.

A régiekben elveszett hittünk, az újak pedig nincsenek itt. Lebegünk a két korszak mesgyéjén, mint Mahomet koporsója az ég és a föld között. Elvesztett hittel, kihűlt reménnyel él a XX. század harmadik és negyedik évtizedének gyermeke. Kifakultak a régi istenek és nem látjuk még az ujnak színét.

Az új termelési és elosztási rend meg fogja hozni az új erkölcsöt, az új művészetet, az új kultúrát és a nyugodt, standard életet, de addig nincs nyugalom, csak hajsza, csak idegölő keresés, amelynek végén azonban fel fog csendülni egy új életnek új himnusza.

Gyöngyösi Dezső

Ákácok az őszben

Állnak az ákácok bús, bácskai őszben
kopaszul, szegényen s türelmesen állnak
szél rázza fejüket, fejsze csap húsukba.
Nincsen épp jó sora az ákácifáknak.

Állnak csendben, árván a csatorna mentén,
állnak szerteszórva a Tisza vidékén,
ákác-bánatokról sir zörgő harasztjuk...
Fanyar ákác füstöt fúj a zsellér kémény.

Tölgybe, cserbe, hársba villám csap le néha,
de az erdei fa már tündért is látott!
Ti csak sivár sikot s sáros embert láttok,
aki tépi, töri az árva akácot.

Vártok valamire bús, árva akácok?
Álmodtok-e néha nagy, zúgó erdőről?
Vagy belenyugodtok a mostoha sorsba
s nem törődtök véle, a holnap mit őről?

Mennyi árva akác áll a nagy világban...
Nagy testvéri vággyal gondoltok-e rájok?
Rosszabb, jobb-e sorsuk, milyen az ősz arra?
Tépi őket ott is ember, vihar, átok?

Ne nyögjeteك tarlott bácskaiákácok,
sáros világtoknak ha nincs fénye, pirja,
lesz azonban ünnep, lesz még egyszer május
s a sok ákácillat összeborul sirva!

Szenteleky Kornél

A világgazdaság körül

I.

Tanulmányom címének tudomásulvételekor talán azt kérdezték maguktól, hogy ez a cím miért nem egyenesen bátran: a világ-gazdaság felé, miért macskamódra csak a világgazdaság körül? Bizony én is szívesebben választottam volna az első címet, — ha megfelelne a való helyzetnek, ha nem rejtene magában olyan remények támasztását, melyeknek valóra válását belátható időre nem vagyok képes beígérni. A mindnyájunk javát szolgáló világ-gazdaság ugyanis, miként látni fogják, bizonyos irányokban csak-ugyan kialakulóban van, az emberiség olykor közeledni is látszik hozzá, de azután megint csak elkanyarodik mellette. Tehát ezidő-szerint nem feléje, hanem körülötte sétál. Sajnos.

II.

Pesszimista kijelentésem teljes megértéséhez tartozom annak szabatosabb meghatározásával, hogy mi is voltaképpen a gazdaság, hol lehet egyáltalában gazdaságról beszélni? Az utóbbi kérdésre a felelet: ott, ahol tervszerű, beosztásos termelés és fogyasztás folyik egy bizonyos egész javára. Ez az „egész“ lehet egyetlen ember, egy Robinson, aki vadgyümölcsöket gyűjt, vadászik, halászik, talán még egyes növényeket is termel, állatokat tenyészt, szer-számokat, fegyvereket meg ruházatot készít, lakot épít, hogy mind-ezt a maga rendjén felhasználja, elfogyassza. Lehet azonban ez az „egész“ egy család, vagy társaság is, melynek apraja-nagyja megosztja maga közt Robinson megfelelően felszaporodott mun-káit valamennyiük javára, az eredményen akár már csere útján is osztozva. Lehet egy uradalom, melynek tanyáin ugyan már nem fogyasztják el az összes búzát, tengerit, répát, tejet, húst, ami rajtuk és körülöttük megtermett, hanem a termés lehetőségre részét pénzre teszik és a pénzért vagy legalább ennek egy részeért gépeket, üzemanyagokat, vetőmagvakat, tenyészállatokat, meg ruha-neműeket és egyéb fogyasztási cikkeket hoznak a tanyára. Lehet hasonló módon egy kisebb-nagyobb ipartelep, kereskedelmi, szállí-tási vállalat. Lehet egy község, ország, lehetne akár az egész emberi világ is.

Nincs azonban gazdaság, ahol ez az egységes célra irányzott tervszerű munka hiányzik, bárha a termelés és fogyasztás egyes mozzanatai ott is lefolynak. Ha Robinson egy napszúrás következtében elvesztené esztét és azontúl szorgalmasan, de terv nélkül turná itt-ott a földet, ejtené az eléje kerülő vadakat, azután megéhezve felkapná és lenyelné az első ehetőnek tetsző falatot, melyre rábukkant, — már Robinson sem gazdálkodnék. Ha egy magányos szigetre került társaság minden egyes tagja csak magáról gondoskodnék, társait legföljebb talán szánalomból vagy kényszerítve alkalmilag segitené, rendszerint azonban meglopná, — a társaság minden egyes tagjának lehetne gazdasága, az egész társaságnak már nem. Egy uradalom ugyan nem szűnik meg gazdaság lenni, ha béreskertek, illetményföldek, állattartás-járandóságok nyújtásával vagy akár az egész terület parcella-bérletbe adásával részgazdaságokat alakít ki magában. De már ha valamely forradalomban az uradalom béresei elűznék a földesurat, az ispánt, azután mindegyik kedve és választása szerint továbbművelné a maga és családja javára az uradalom egy földszakát, ápolásba venné a marhaállomány egy-két darabját, melyeket ugyan egyelőre a régi nagy istállóban tartana a többiek által elfoglaltak mellett, hasonlóképpen állandóan vagy alkalmilag használná a volt uradalom eszköz-, gép- és anyagállományát, egyet-mást még csereberélne is társaival, — akkor minden béresnek lenne gazdasága, persze kérdés, mennyire élet- és működőképes, — de az uradalmi gazdaság a területén továbbfolyó termelés és fogyasztás ellenére nem léteznék többé.

III.

Mihelyt így határozzuk meg a gazdaság fogalmát, máris meg kell állapítanunk, hogy azon a nagyobbacská Robinson-szigeten, melyet földünknek, világunknak nevezünk, megvannak ugyan a gazdaság feltételei, elemei, de gazdaság maga nincsen. *)

Ilyenhez már az első kellék hiányzik: az egységes irányítás. Hiszen beszélnek ma is világ-hatalmakról, melyeket a gazdasági

*) Más nézetén van Sartorius v. Waltershausen, aki Die Weltwirtschaft und die staatlich geordneten Verkehrswirtschaften című munkájában a világgazdaságnak mint egységes valóságnak — igaz, még alig két-három évszázados vagy éppen csak — 70 éves létét vitatja. Nála ugyan a „gazdaság” csakis az emberek szükségkielégítésre irányzott tevékenysége, a világgazdaság pedig nemzeti gazdaságok „összegazdálkodása” minden egyenes tudatos egységes célkitűzés nélkül. Előadásom kerete nem engedi, hogy a jeles műnek minden általam elfogadott vagy tagadott tételt idézzem; csupán általánosságban utalok rá és a benne foglalt irodalmi áttekintésre. Különben megállapításaim nagy részének forrásai és bizonyítékai Sartorius munkáján kívül megtalálhatók a Népszövetség által 1927-ben rendezett világgazdasági konferencia jelentésében is, melynek adatai csak kis részben avultak még el, legújabbjűk a világlejlődés négy újabb éve alatt csak nyert valóságban és életjelentőségben.

életben mutatkozó pangásokért, zavarokért és még sok egyéb bajokért felelőssékké is tesznek. Hol az Északamerikai Uniót, hol Franciaországot állítják elő ilyen a világetet irányítására képes hatalomként, hol bizonyos nemzetközileg szervezett fémipart, a szén- és kőolajkirályokat és legkivált a nemzetközi pénztöket, melynek kölcsön-támogatása nélkül a leghatalmasabb államok sem tudnak gazdálkodni, tehát élni. Mindezek a hatalmak valóban sokat tehetnek, virágzó termelést, szorgos ipari munkát, nyüzsgő forgalmat varázsolhatnak oda, ahol addig csak pusztaság vagy parlag volt, viszont nemzedékek sorozata óta folytatott keresetükből kismizmizhetnek, valósággal földönfutókká tehetnek egész ország-lakosságokat. Nagyszerű, lelkes hadseregeket, hajóhadakat, repülőrajokat indíthatnak hódító útra, viszont megállást is parancsolhatnak nekik. Így azután az áruk, a javak óriás tömegeit is mozditják el a földgömb-felület egyik pontjáról a másikra, megtehetik, hogy az emberek kávé reggelizzenek, ahol azelőtt rántott leves járt, felöltöztethetik Afrika ősidők óta csak fekete bőrükben járó szerencsenjeit, paloták sorait emelhetik hitvány kínai kunyhók tömbjein keresztül. Viszont föttkrumplira szoríthatnak sok embert, aki gyermekora óta abban a hitben élt, hogy őt pecsenye illeti meg, még hajlékából is az országutra üzhetik egész vidékek, országok lakosságát. Legalább a táplálkozás, ruházkodás, lakás, szórakozás részleteiben hasonlóbakká tehetik az ezekben addig egymástól a lehető legtarkábban különböző népeket, egy bizonyos irányu és tartalmu műveltség mázát is elterjeszthetik minden más műveltség rovására. És mindeközben folyton növelhetik azt a részt, mely a föld jövedelméből, az emberiség munkatermékéből az ő legközvetlenebb rendelkezésük alá kerül.

Amire azonban ezek a hatalmak nem képesek, sőt nem is vállalkoznak: az a világon folyó összes termelő munka és foglalkoztatás olyan szabályozása, mely mellett minden ember nagyobb vagy legalább olyan mértékben kielégítve láthatná szükségleteit, mint eddig. Bőséget, fényűzést tudnak teremteni egyes helyeken, egyes tágabb vagy szűkebb körök számára, de nem képesek megelőzni vagy megszüntetni a Földgömb legkülönbözőbb pontjain, olykor a gazdagság és pazarlás gócainak közvetlen közelében felülkőző tömegnyomort, egész kereső osztályok, országok fekete nélkülözésbe süllyedését, pusztulását. Pedig ama hatalmak is emberek kezében vannak, akikről nem tételezhető fel, hogy ilyen végeredményben az ő számukra is káros és veszélyes elégtelenségüket és aránytalanságokat túrnének, ha elhárításuk módja a kezükben vagy előbb még a fejükben lenne. Tehát a mi földünknek vannak némely gazdasági vezetői, akik azonban csak a maguk vagy szűkebb és tágabb tartozékuk részére dolgoznak, a világnak nincs gazdasági vezetése.

IV.

Hiszen azért termelnek az egész világon, sőt az egész világ, illetve emberiség számára. Alig van ma a Földgömb felületének nagyobb darabja, melynek mezőgazdasági, halászati, bányászati, ipari termékeit csakis azon a darabon fogyasztanak, használnak el. Világutazásra indul a gabona Oroszországból, Szibériából, Észak- és Délamerikából, még Indiából, Délafrikából és Ausztráliából is. Éppenugy, mint a gyapju Ausztráliából, a gyapot és a hús Amerikából, a tea Kinából, a kávé Braziliából és Hollandiából, a nádcukor Kelet- és Nyugatindióból, a gyümölcs Kaliforniából, a kaucsuk a forró égöv több tájáról, a szörme Szibériából, az épület- és tüzelőfa az Alpeselek, a Balkán- és a Skandinávia-hegységekből, meg újra Oroszországból, Szibériából. Ércék és kőolaj jönnek az Ural-hegységből, Előázsiaiából, Amerikából, kén Sziciliából. Azután ipari termékek is áramlanak mindenfelől, csak némely országból, Angol-, Német-, Franciaországból, az Unióból, Japánból óriás mennyiségű fém- és szövőipari cikkek, vegyi készítmények, másunna, Indiából, Kinából inkább kéz- és műipari cikkek meg egyes olcsó tömegárúk. Ne felejtjük itt el a termelést kiegészítő, olykor megindító, olykor betetőző szállítást sem, melyet angol, német, francia, amerikai, japán, holland hajók a világ minden tengerén teljesítenek. Meg azokat az üzletkötési, tanulási, üdülési, szórakozási alkalmakat, amelyeket Bécs, Berlin, Páris, London, Róma, Boston, Genf, Luzern, Biarritz, Karlsbad, Scheveningen az egész világ ilyenekre szoruló és ilyeneket megfizetni is képes szülőttei számára tartogat. És kivált a munkás emberi kezek és fejek millióinak időszakos vándorlását és állandó költözését oda, ahol számukra kereset és érvényesülés nyílik.

Mindez a jó nemcsak mindenfelől áramlik, de mindenfelé is. Alig lehet néhány évvel előre megjósolni, hogy egy bizonyos ország buzáját, kőolaját, ruhakészítményeit a világnak mely pontján fogják elfogyasztani, elhasználni. Az európai ember ma amerikai, vagy szibériai lisztből sült kenyeret, amerikai húst eszik, indiai kávé, kínai teát iszik, egyiptomi dohányt szí. Az afrikai néger, a nyugathoz idomult kínai és török mind több európai ruhát, európai vagy amerikai konyhaedényt használ, — hogy a fegyverekről és hadiszerekről ne is beszéljünk, melyekkel polgári és külső háborúban egymást öldösi. Nem is egyes országok, — már egyes cégek is igényelhetik a világ ellátóinak címét bizonyos cikkekben; csak Kruppa, Fordra, Kreugerre kell utalnunk. Végül még a világnyelveken, németül, angolul, franciául, spanyolul, olaszul megjelenő hírlapok és könyvek, az amerikai és német mozifilmek mindenfelé elterjedtségére, a művészi termékek, sőt előadó művészek és tudósok mind általánosabb nemzet-

közi kicserélésére utalhatunk. És a hírszolgáltatnak valóban általánossá válására, kivált a rádió feltalálása folytán, mely után egy ország cenzurája sem akadályozhatja meg bármely ország híreinek és egyéb közléseinek azonnali beérkezését és tudottá válását. Ha tehát a világgazdaság föltétele a világforgalom — ez már van, az anyag-, áruforgalom érdekében még a Föld-, hegy- és vízrajzi képének gyökeres átalakításaitól sem retten vissza az ember: lásd a Szent Gotthard alagutat, a Suez és Panama csatornát. A tőzsdékben viszont az értékgazdaság nyert hatalmasan fejlett szerveket.

A hajdan kézimunka útján történt termelésnek gépmunkára áttolódása, mechanizálása óta nemcsak ez a kicserélődés lett az azelőtt nem sejtettnél sűrűbb és messzebbmenő, hanem feltartóztatatlanul halad előre a termelés és ezzel a fogyasztás, vagyis az egész élet egyformásítása, standardizálása, tipizálása, melyre már előbb céloztunk. Ez ugyan, miként még látni fogjuk, csak egyező külső alakot jelent, de még távolról sem egyenlő mértéket. A standardizálás talán a szellemi termékek általános cseréjében állapítható meg a leghatározottabban: a kínai, indiai, néger költészet, zene, művészet termékeit a mai ember ismerheti, élvezheti, — de a nyugateurópai-amerikai szellemi élet termékeit legalább bizonyos mértékben ismernie kell, ha művelt emberként elismerésre tart igényt.

És az emberi munka termékeinek ez a roppant, mind nagyobb mérveket öltő vándorlása, cseréje és egymáshoz hasonlítása nem valamely tömegszeszély következménye, hanem valóságos, gyakran keserves szükség követelménye. Az orosz, az indiai földműves nem azért küldi sokszor gyermekeit szájától elvont buzáját Angolországba, mintha ez a külföldi üzlet érdekessége által vonzaná, hanem mert arrafelé tudja legkönnyebben eladni, onnan kapja meg legbiztosabban azt az árat, melyre mindennapi megélhetéséhez olyan nagy szüksége van. És az afrikai sem mindig azért vesz angol posztót, mert angolmániába esett, hanem mert éppen ezt kínálják neki egyedül vagy legalább a legelőnyösebb föltételek mellett. Még Páris, Róma, London, Cleveland, Karlsbad és Ostende személyes fölkeresésének oka sem mindig rokonszenv az illető ország, nemzet iránt, hanem annak felismerése, hogy egy bizonyos gazdasági, tanulmányi, gyógyulási, szórakozási szükséglet ott elégíthető ki legkönnyebben. Ebből az okból indul meg a javak és munkák kicserélése úgy, ahogy az történik, jön létre a nemzetközi munkamegosztás, aminőt a túlnyomóan egy és túlnyomóan más cikkeket termelő, szolgáltatokat felajánló nemzeti gazdaságok vagy talán inkább országlakosságok között észlelni vélünk.

Nemcsak a jó, — a javak áramlanak ugyan valamennyi országból valamennyi országba, hanem a rossz, — a hiányok, válságok is. Ha a Földgömb valamivel jelentékenyebb részén rossz gabonatermés mutatkozik, — az egész világon drágább lesz a kenyér, gyöngébb az iparcikkek kelendősége, a munkások foglalkoztatása, nehezebb valamennyi ember megélhetése. Ha ellenben valamely országban egy cikkből túlságos sokat állítanak elő, — már az összes többi országokban is veszteséggel dolgoznak az illető cikk termelői, kenyérüket vesztik a szakmában foglalkoztatott munkások. Arra, hogy mit jelent a világ összes pénzintézeteire és ezzel egész gazdasági vérkeringésére nézve egyetlen ország bankjainak fizetési nehézsége, ezt éppen a legutóbbi hónapok eseményei mutatták meg. Ma nem lehetséges fenséges elzárkózás — splendid isolation — még a legszerencsésebb helyzetűek számára sem; hiába próbálta a világháború főgyőzteseként kikerült Északamerikai Unió az elért magaslátot éppen ottlevő polgárai részére biztosítani a többi világ nyomora és züllése közepette, hiába vette magát körül vámokkal, behozatali és kivált bevándorlási tilalmakkal, — a tömeges munkanélküliség ott is felültötte sokmillió, az egész gazdaságot elnyeléssel fenyegető hidrafejét. Ugyanez kezd megismétlődni a másik nagy győztes országban, Franciaországban. Hiába nem avatkozott Nagybritannia a kínai tábornokok egymás közti harcaiba, — az egykori mennyei birodalom növekvő nyomorusága a legsúlyosabb csapásokat mérte az angol szövőipar kiviteli lehetőségeire. Még egyes afrikai vidékek növényi-olaj konjunkturájának megromlását is az ama vidékek számára szállító francia kerületek ruházati iparának kellett megkeserülnie. És hiába zárkózott volna el szívesen Szovjetország a még tőkés országoktól, hiába helyezték volna viszont ezt gazdasági vesztegzár alá amazok, — hamarosan mindkét oldalról áttörték az elválasztó papiros- vagy ködfalakat, mert egymás terményére, piacára a legellentétesebb világnézet szerint vezetett országok népeinek is szüksége volt. És nem biztosít egyetlen országot a — más baja ellen lehető legmesszebbmenő autarkiaja, vagyis arra való képessége sem, hogy a kenyértől a fényűzési cikkekig mindent megtermeljen, előállítson határai között. Mert a standardizált emberi igények már egyszer odafejlődtek, hogy valóban minden szükségletét még sem tudja egy ország önmaga huzamosabban kielégíteni; talán inkább, talán kevésbé mindegyik reászorul a határain kívüli szállítókra és vevőkre. Ezekkel szemben a többoldaluan termelő ország olykor még csak nem is képes olyan határozott kíváncsolom- és engedmény-politikát követni, mint a csupán egyes cikkekben, cikksoportokban kivitelképes, míg másokban föltétlenül behozatalra utalt agrár és iparos országok, mert gazdasági föllépését, még védekezését is módfelett meg-

nehezíti saját ellentétes érdekcsoportjainak egymás közt való küzdelme.

Ha tehát ennyire egymásra utalják szükségleteik a világ legtöbb népét, — nincs-e mégis csak valamilyen világgazdaság?

V.

Lenne, ha a munkák és ezek termékeinek kiosztása, vállalása, átvétele valamelyes egységes terv szerint történnék. De éppen ezen a ponton nem látunk egyebet egyéni vagy csoport-ténykedésnél minden messzeblátó terv és minden tekintet nélkül más egyének vagy csoportok érdekeire, szolgáltató és fölvevő képességére. Ha előbb azt mondtuk, hogy a világgazdasághoz hiányzik az egységes irányítás, most hozzátehetjük: minden hírszolgálat ellenére hiányzik már az egész gazdasági élet áttekintése is, mely az ilyen vezetést lehetővé tenné.

Termelni ki-ki azt termeli, illetve termelteti a tőke, földes-úri, munkaadói, hitelezői hatalmától függő többi emberekkel, aminek termelésére egyszer már berendezkedett — még akkor is, mikor az illető termékből máris több van a világon, mint amennyit a világ fölvehet, elfogyaszthat. A „tehetetlenség“ fizikai törvénye a gazdasági életben is teljes mértékben érvényesül. Ha ennek folytán az árak esnek, a termelő racionalizál, azaz úgy rendezkedik be, hogy lehetősen csökkentett termelési költségek és munkaalkalmazás mellett még többet termeljen, talán a nagyon nagy forgalom az egyes mennyiségnél kis haszon mellett is meghozza számára eddigi befektetett álló tőkéje kamatát és az e fölött óhajtott nyereséget. Így tettek részben már az elnevezés felbukkanása előtt a kivitelre dolgozó amerikai, a német és ujabban az orosz búzatermelők (a világ mezőgazdaságának termelőképessége a legutóbbi 50 év alatt némely számítás szerint megtízszereződött), az amerikai és német fém- és szövő-szakma és világszerte még egyéb szakmák igen sok gyártelepe. Miután pedig közülük nem egy, hanem igen sok nyúlt ehhez a segítő eszközhöz, — az elérhető már amugy is alacsony árak a mind tömegesebb kínálat folytán tovább estek, csakhamar még a bárhogy lecsökkentett termelési költségek alá is, amiből olyan válság keletkezett, melyből kivezető út nem látszott, éppen hogy a veszteséget lehetett némiképpen csökkenteni a termelés korlátozásával. Ez a korlátozás elsősorban munkások elbocsátását jelentette, pedig már a racionalizálás során is elegendő veszítették el kenyérüket nemcsak a racionalizált nagyvállalatok, hanem az ezek versenye által tönkretett, beszüntetésre kényszerített kisebb üzemek munkásai, sőt tulajdonosai között is. Ezáltal egy sok milliónyi munkátlan munkástömeg keletkezett, melynek valamilyen segélyezési módszerrel eltartása az illető államok legkeservesebb gondjává lett. De az üzemüket csökkentő vagy beszüntető vállalatok nemcsak mun-

kásaikat nem alkalmazták többé, hanem nyers- és segédanyagokat, eszközöket sem vásároltak azoktól, akik nekik addig szállították; ezáltal ezek a vállalatok is bajba jutottak, üzemük megszorítására, munkásaik nagy részének elbocsátására, a még alkalmazottak bérének leszállítására kényszerültek. A munkanélküliek számát 1931 tavaszán 22, nyarán már 35 millióra becsülték, ami legalább megannyi rendes eltartásuktól elesett családtagot is jelent. Tehát ma minden huszadik ember a legközvetlenebbül szenved a munkaalkalmak eltűnését, — közvetve azonban még ennél is többen. A rendes bérük helyett csak ennek a leszállított mértékét vagy úgynevezett rövid hetek díját élvező, vagy egészen segélyekre szoruló, talán még ilyeneket is hiába váró munkások, az időelőtt nyugdíjba küldött vagy egészen elbocsátott tehénkusok, hivatalnokok, maguk a rendes polgári hasznuktól is elesett vállalkozók — mind bizonyára mint fogyasztók, bevásárlók sem jelentették többé azt, amit azelőtt; utánuk, velük szükségképpen bajba jutottak azok is, akiktől addig élelmüket, ruházatukat, lakberendezésüket, ékszerüket szokták beszerezni. Még a legegyszerűbb élelmi cikkek azelőtt a legállandóbbnak és elkerülhetetlenül biztosnak tartott kelendősege is el nem képzelte arányban leszállott — a termelő mezőgazdák kárára, sőt végveszedelmére, mely viszont újabb iparos és kereskedő rétegek végóráját jelentette. Tóba ejtett kő vizkarikáinak módjára kellett, hogy terjedjen a válság, melynek egy további, a munkakereset elapadásának csapásához képest aránylag még kevésbé súlyos következménye a fölépítésük után mindjárt be is szüntetett üzemekbe helyezett gép és egyéb felszerelés használatából kiesése, elértéktelenedése, végül elpusztulása, sok emberi leleményesség és szorgalom eredményeként létrejött termelő tőke megsemmisülése.

(Folytatjuk).

Farkas Geiza

Keresem az utat

„mert szoros kapu és keskeny út, mely viszen az életre s kevesen vagyunk azok, akik ezt megtalálják“ Máté VII. 14.

Megállok életem keresztútjánál
leborulok és sírok keservesen
menjek-e jobbra, menjek-e balra
merre, hova jutok tarka napfényre
vagy temető, szürke zivatarba.

Sehol sem jó és nincsen maradásom
szeretnék szebben élni, mint az apám,
kinek mindig bajt hozott az élet
s a legszebb éveit zsákmányul adta
az újuló gúnyos szenvedésnek.

Valami újat, merészet szeretnék
ami még nem volt, s nem lesz soha talán
fehér utakon vidáman járni
s a meggörnyedt bánatos embereknek
szavaimmal tavaszt muzsikálni.

Este ha lefekszem, hideg falak közt
csúf árnyak jönnek a homályban felém
titokzatosan és fenyegetnek
pedig én senkit soha meg nem bántok
jót kívánok én az embereknek.

Félek magamtól, félek mindenkitől
senki sem tudja, melyik az igazi
s rossz úton visznek, rossz útra térek
én csak alamizsnát kapok a sorstól
szegényes napszámnak, szürke bérnek.

Pedig talán még mást is érdemelnék
hiszen küzködöm éjjel, nappal, lázban
s nem találok sehol a jó utat
a lelkemet is hiába kérdezem
csak a bizonytalanságba mutat.

Adorján András

Két hold föld

Ha a temberini Péter Áron öröksége bizonyos lett volna, ennek a birtoknak nem lenne története. Tudják már ügye, melyik földről van szó. Amelyikre Péter Áron alkudott, a falúvégén, merthogy a jussból megakarta venni.

Igazis, hogy ez a föld megérte a figyelmet. Mindjárt a kertek végéből hasadt, hazulról lehetett munkálni. Az mellett jó föld vót, fekete föld, televényes. Vetett belé a gazda amit akart — úgy fizetett, hogy csak nó. Termett abba már kender, cukorrépa, dinnye, zöldpaprika, komló, a tengerije, búzája — annak ugyan nem volt párja. Tavalyestendőben is tizenhatszáz mázsa tisztított magot adott egy holdja. Hát ilyen föld vót az.

Péter Áron tudta mire alkuszik. Üstökére csapott kalappal nézegette hetekig, bejárva pontosan a jelzőkarók körül, hogy a mesgye pászolja. Most az őszön igazították ki a határt, hát ebből a részből is jól választott Péter Áron. Éppencsak, hogy megneszelte az eladást, a gazdája olyan félpaszti úr, valami franc boltot nyitott és az adósság szorongatta — azonmód tanakodott a vagyonszerzésben.

Nem nagy birtok a két hold föld. Urfélének éppen nem az. Péter Áron mégis azt álmodta, hogy a hitbizomány se nagyobb birtok. Ébren is így álmodta — végiggondolta — és elment a gazdához. Csak úgy. Mellékesen.

Azzal állított be, hogy a méhese az idén valami csúf bajba jutott. Gazdag család volt a kaptárban, a fiasítás és a munka rendben haladt, már pergetni lehetett volna, de mégis inkább új kereteket tett be nekik. Hát uramfia kinegy másnap reggel a méhesbe — látja ám, hogy ezrével hever a méhe és belül is, mintha mérget hintettek volna közéjük, hullahegyet söpört ki tele két marokra.

Mer az úgy van az idén, hogy semmi se megy jó, azért kér ő tanácsot attól, akit tapasztaltnak hisz a dologban. Itt már csak többen megfordulnak, nem-e mondott panaszt még valaki méhesgazda.

És elbeszélgetnek a méhek gondozásáról, hogy az eddigi jelek azt mutatják bővében lesz téli eleség, nem kell azt a drága gyári cukrot etetni velük.

Semmibe se jó kezdeni, manapság tán csak a bolt az egyedüli, ami még pénzt jelent. Készpénzt, amit önként hoznak, nem is kell kimozdulni a helyből.

— Az a — hagyta rá kényszeredett nevetéssel a gazda, — azért adom én el a gunarasi földemet, mert pénzt jelent a bolt. Készpénzt, amit elvisz a nagykereskedő, és nincs miből a számlát fizetni, hát erre megy a gunarasi két hold. Az a jó föld. Nehezen válok én meg tőle.

— Hogy jó föld híre vót az igen — fejtegeti Áron, bár hallottam én panaszt is ellene.

— Na, az ellen aztán nem igen halhatott. Biztos jövedelem az, aki maga munkálja. Hálás jövedelem.

Péter Áron megrántotta a zekéjét. Kedve szerint került a szó a gunarasi földre, de az már nem volt inyére, hogy a gazda így felbecsüli.

Az adóját is kiszámítsa — hé, még a műtrágyát, a megmunkálását, meg a falúbéli csapatos libákat, ahogy abban kárt tesznek ezer dinárt lehet mondani kiadásra, kárra. Nó oszt akkó hún a gyűvedelem.

— Egy jó esztendő kifizet két rosszat, rossz esztendőben is megtermi a kenyeret. Nem szabadulnék én attól, ha úgy is lehetne.

Péter Áron azt gondolta, hogy ha most kérdezné az árat többet kérne érte a boltos. Azért hát megforgatta a kalapját, köszönt illendőképpen, hazaindult.

— Áron gazda, hallja é, maga elkommandálhatná nekem azt a gunarasi földet. Készpénzért olcsón odaadom.

— Kinálni elajálhatom, ha beszíd gyűn rúla, csak azt nem mondta még, mit kóstál holdja. Mert anélkül hijába kommandálok.

— Jó föld, közeli föld, falú alatt, a mi tájunkon tudja Áron, legjobbak a mesgyék — én tizezren alább nem adom. De készpénz kell és mielőbb, mert máris késő, annyira sietős.

— Magának az lehet, de aki megvőszí annak nem az. Százsor meg kell gondúni máma mibe tesz píz, akinek van. Ott az a takarékok tízet fíjadzik százra, az ezerre tizszer annyi — az épp száz. . . egy hold föld árért ezer dinárt megadnak — oszt dolgozni se köll érte még a nagyujját se mozgatni.

— De bezzeg, ha nem kapja a pézit vissza, mozgatná kend a nagyujját, mégse ér vele semmit. A takarékok csak akkor lesz biztos, ha újra 5 százalék kamatot ád, addig rettegni kell a betétért. A föld az más. Ha jég veri el nem fizet adót, kártérítés jár a biztosítás után, ha a termés gyenge, az árak erősödnek, mindenképpen kiadja a föld a számodást.

— Hászén tudom én mi a föld, vesződség az, meg munka, oszt ha veszel valamit nem tudod megfizetni olyan drága a portéka, ha eladsz valamit — alig ígérnek érte félérőt. Azelőtt csak másképpen vót, ezután meg sehogyse lesz.

— Én csak aszondom, ha eladja — holdanként egy mázsa búza lesz a járandósága. Egy héten belül ha itt lesz a vevő rája.

— Ha itt lesz itt lesz, nem lehet azt fölfújni, csak úgy. Senki se vesz látatlanba birtokot. Mert aki nem nézi meg mit akar venni, az nem is tudja mit kell avval tenni. Meglátjuk nó, Jó egészséget adjon Isten.

Péter Áron kifelé indult a boltból azzal az elhatározással, hogy még egyszer megnézi a két holdat. Nem is kellene a faluvégére menni azért, mert a belsejébe, gondolatába mint a legpontosabb telekkönyvbe már bevészte a rávonatköző adatokat. Azt is tudta, hogy a porhanyó fekete föld második esztendeje a legtöbbit termi. Olyan búza, amilyen ott nől kiállításba való. Sohse kell azt válogatni — úgy termi az ocsúmentes vetőmagot, mintha a Petkusból hullana.

Dehát azt a pénzt elő kéne teremteni, mert amilyen föld ez, hamar megveszik, ha hire megy. Péter Áron a jövő nyáron csépelni szeretne azon a két holdon, ha az Isten is úgy akarja.

Másnap befogta a derest. Az anyjuknak csak annyit mondott, hogy Temerinbe megy a juss végett.

— Inkább fuvarba menne kelmed, jobban tőnné.

— Ne fáraszd magad a hiába beszéddel. Oda mögyök és azt tőszök, amit jónak látok — igazította helyre a szubordinációt a gazda és megsüvegelve a házat kihajtott a kapun.

A községházánál, mire dél felé beérkezett alig találta meg a jegyzőt. Kriptát nyitnak a bizottsággal — mondotta a kisbíró — várni köll amig möggyünnek.

No ez rossz jel — én is eltemethetem a két hold földemet — morfondírozott Péter és búsan a lova elé kötötte az abrakos tarisznyát.

A várakozás véget ért, de nem sok haszonnal járt. Új oldalági rokonok jelentkezésével — azt mondta a jegyző — elhúzódik az ügy, amig ki nem vizsgálják, kinek milyen irányban van részesedése.

— Hát aztán meddig tart, amig azt kivizsgálják? — kérdezte bosszúsán. A jegyző se volt a legjobb kedvében, kurtán felelt;

— Majd ha írást kap, gyűjjék kend a községházára, addig pedig hagyjon békében, mert nem tehetek az érdekében semmit.

Elkötötte a lova elől a tarisznyát, pedig szegény állat felénél tartott az abrakban, de hát neki se menjen olyan jól a sora, ha a gazdája nem juthat a pénzéhez. Káromkodott, de csak úgy magában — (ha hangosan tette volna sem írnám ki, mert

biztos áthúzná a szedő) és megindult a kocsival hazafelé. A lovának Tessék volt a neve — és ha felült a kocsi, indítónak mindig azt mondta: Na Tessék! Ezuttal kifejezőbb volt a hangja és sok keserőséggel zengett rá a féligéhes lovára.

Az úton lehajtott fejjel bandukolt a ló, a gazda az ülésen horgasztotta le az üstökét. Nagy bajban leledzettek. Tessék ugyan nem tudta biztosan mi ütött gazdájába, de valahogyan megérezte, hogy igazságtalanság érhetne. Mert csak az ember lehet igazságtalan emberrel, állattal, aki a megalázást a kisemmizést önön bőrén fájja. Elég nem jól van ez így — gondolta Tessék és az otthoni zababrak reményében fürgébben poroszkált a poros nyári úton. Kétoldalt a buzatáblák süreje hullámozott és ahogy Péter Áron felvetette a tekintetét — menten visszaeresztette. Az a sok kalász, mintha ingerkedett volna vele. Péter Áron, te már a nyáron nem aratsz, lemaradsz Péter Áron.

Megéhezett, mert az asszony nem készített elemőziát, ő pedig nem kérte rá. Azért asszony, hogy tudja mi kell. De ez már a dolgát se végzi, mint azelőtt. Meg kéne már verni egyszer, már régen nem kapott, oszt addig nincs nyugvása. El is határozta, hogy amint a föld körül rendet teremt — az asszonyt is napirendre veszi. Szép sorjában, a módja szerint, ha addig nem igazodnék helyére a kontya.

Az úton egyre-másra tolultak az agyába a gondolatok. Nincs fnás hátra, el kell menni a patikárius úrhoz, akinek állandó fuvarosa és megkérni, adjon kölcsön négyezer forintot foglalóra. Lesz ahogy lesz, addigra csak eldől a juss is, oszt majd megfizeti. A fontos az, hogy az idei termést más ne vigye el. Nem viszi el más. Amig Péter Áron akarja azt a földet, ott más ne arasson.

Most már vigabban telt az út. Fűtűrészgetett és nézte a búzát. Hát itt a határba bizony rozsdás egy kicsit, de bizony a gunarasi, az olyan, hogy párja nincs. Az idén a prolifik fajta úgy látszik jobban pászol az időhöz, mert az csak szépen tartja a kalászát. Ha igaz, amit ígér, lesz ott vagy 12—14 mázsa. Kifutja a foglalót. Na Tessék! Ez a lovának szólt, amiért az a falu első házaít kiűző nyihározással üdvözölte. Nem is indult hazafelé, Tessék nagy ámulatára a főuccára kénytelenítette a gyepelőt. A patika előtt aztán megálltak, kioldotta az istrángot, Tessék hátára dobta — ő pedig a bejárat elé igazodott.

Az ajtó zárva volt. Faluban az a szokás, hogy a gyógyszerészhez csengő vezet a kertbe, ahol a patikus csirkét nevel, vagy a szőlőt metszi. Az a pár beteg nem érdemelt permanens szolgálatot. Néha kiírja az ajtóra kemény papirosra „Türelem“, vagy annak a hátán, a tulsó oldalán jelzi „a kaszinóban keress“. Ha picézett a patakparton, mert az is kedvenc szórakozása volt, egyszer-

rűn a „türelem“ táblát hagyta lógni, ami teljesen indokolttá tette az ő nemes passzióját. Dehát azért van a faluban egy patikárius, hogy a nép a bogarait hamar megismerje. Akinek sürgős dolga volt, az a patakhidon és a kaszinó felé közelített meg a gyógyszerterát és ha egyik helyen sem időzött, biztos hogy otthon találta.

Péternek szerencséje volt. A tekintetes úr ép a pernoszpóra ellen foganatosította a védekezést. Péter nem értette egészen az úri foglalkozást, de aztán látta, hogy permetölésről van szó és ezt mondja olyan furcsán a patikáros úr.

Az általános tödvölési formák betartása mellett forgatta Péter a kalapját. Azért gyűttem a tekintetes úrhoz, hogy a panaszom végett meghallgatna, merthogy itt az irás az örökségről, de a pénz azt csak később adják ki. Már pedig a gunarasi két hold nagyon kápos — megveszi más, ha csak pár napot is vár vele. Segitene ki a tekintetes úr meghálálja ebbéli jóságát.

A tekintetes úr megnézte az irást és kivette a pénztárcáját. Hiányzott pár száz dinár, azért hát be kell menni.

— Te meg Péter, amíg én kijöttem, irjad a szaleliban erre a tiszta papírra, hogy ennyit és ennyit kölcsönvettél és hogy ekkor és ekkor adod vissza. Azzal eléje tett ceruzát, papírt — ő pedig bement a folyosóra, pótolni a pénzt.

Péter Áron kinn ült a lugasban, ahol a tekintetes úr helyet adott neki és rettentő lelki kinban, vörösen és röstelkeve várta be a tekintetes urat. Hozzá se nyúlt az írószerszámhoz, mélyen megbántva, simogatta a tarkóját és várt.

Pár perc múlva jött a tekintetes úr. Hozta a gunarasi foglalóra szánt ropogós százásokat. Péter szíve a torkában vert, amikor látta, hogy ime itt a pénz és mégse fogadhatja el. Felállt illendőképen a két kezét kalapjával foglalkoztatva és a rácso-dalkozó patikáros úrnak kijelentette.

— Engedelmet instálok alá a tekintetes úrtól, de ha a pénzt írásra anná csak, akkor nem vállalom.

— Miért? — kérdi megütődve a tekintetes úr — ne okos—kodj Péter — velem is cédulát íratnak alá, ha pénzt veszek át valahol.

— Tudom én aztat jól, — huzogatta zekéjét Péter — azért is nem a Takaréka mentem, hanem ide gyűttem a tekintetes úrhoz. Azt hittem bizodalma van bennem aziránt a pénz iránt. Mert én nem irhatok alá semmit a papirosra. Gubás András a papir végett került dobra. Fogadást töttem. Én nem irok alá.

— Szamár vagy, Péter — tört ki a tekintetes úrból a düh, de aztán meggondolta a dolgot és kivezette Pétert a ház elé. Tanu kell az átadáshoz Péter, mert anélkül nem érvényes a

kölesön. Azért hát itt a lovad előtt — a Tessék előtt bízom rád a pénzt. Elvárom, hogy becsülettel visszaadod.

— Lelkem rajta tekintetes úr, tizesztendeje ismer engem, nem lennék huncut egész Gunarasért se. Nagyon szépen köszönöm a segítséget.

Azzal eltette a pénzt a belső lajbi zsebbe és elégedett Na Tessékkal dőlt hátra az ülésen.

Otthon az asszony duzzogva várta a hirt. Nem szól neki mit végzett, ami láthatólag gyötrelmet okozott az élete párjának. Szótlanul kifogta a lovát, teletette a tarisznáját, megabrakoltatta Az ebédet addig melegen tartotta a tűzhely. Bejött, kényelmesen letelepedett, bekanalazta az ételt, aztán felkelt és csés jónapotál a kapu felé tartott.

Ezt már aztán nem állhatta szó nélkül Péter Áron hitese felcsége. Olyan patáliát csapott, hogy az edények táncát hiába utánmozná bárki ballerina és az egymáshoz vagdosott ibrikek csörögését megirigyelhetné a legjobb jazz band. Az is kiderült a monológjából, hogy nem Demosthenestől tanulta az ékesszólást és nyelve alatt nem hordott gátló kavicsot. Egy ikerszóval zene-bona volt Péter Áron házában, amíg ő nyugalommal, mosolyogva balagott a kövezen, elvégezni összes teendőit, amíg az asszonyra nem kertil a sor. Aziránt nem volt kétsége, hogy alaposan ellátja a baját.

Meg sem állott a boltajtóig. Ott körülnézett, ugyan látja-e valaki, majd bátran benyitott. A boltos az üres kaszában ült és az üvegajtó mögé tessékelte. Jó hirt remélt Péter Áron jöttével, túlszívesen invitálta.

— Beljebb Áron gazda, beljebb — itt barátságosabb hivogatta hangos szóval és leste a vendég arcát, ugyan mi járatban lehet. Azon ugyan nem olvasott le semmit, mert Áronnak máson járt az esze, következőkép az arca kifejezéstelen, mozdulatlan.

— Eladta-e a földemet Péter? mert akkor készítem a két mázsa magot.

— No, no, nem köll elsietni a dolgot, meg aztán buzára sincs mostanság szüköm, van eleség ujig.

— Márcsak jól jön az mindig — erőltette a nevetést a boltos. Megvan az ára pénzzé tehető minden időben.

— Pénzért é — oszt mennyibe vállalná be — ha pénzbe tudnánk — kérdezte úgy mellékesen Áron.

— Jó áron, jó áron élcelődött a boltos és nagyokat nevetett a kitünőnek tartott ötletén.

— Mert ha pénzbe számolnánk, én elkérnék vagy ezer forintot a kommandálásért.

— Hova gondol az ötszáz dinár, három mázsa buza, annyit nem kap a városi hirdető se, ha eladja.

— Ne számíjja a várost. Az más. A falu, falu, a város, város. Meg aztán tudja é' tanátam vevőt, aki lefoglalózná, de énneköm ezer pengő dukál érte.

— Nézze Áron gazda, legyen belátással, nem elég, ha már amúgy is el kell adnom azt a jó földet, még az eladónak is jutassak abból az amúgy is kicsiny pénzből.

— Osztán, ha én aszondom magának — eladom a földjít oszt nem búzáat kérök érte, hanem ezer pengőt — oszt nem is kő, hogy készpénzbe adja, nem is kő, hogy ideadja — csak épeg, hogy nekem jár a kommandálásért ezer pengő.

— És maga beérné a pusztá ígérettel?

— Legföljebb papírra tösszük, akin elismeri, hogy én neköm az eladásért jár ezer pengő, de nem kő, hogy a pézt maga adja személősen.

— Áron gazda ne csűrjük csavarjuk a szót. Maga egyezzen meg az eladóval, egyezzen meg a vevővel és egyik is, a másik is felezze meg a kommandálásért járó ezer pengőt oszt avva kíván.

— Hászén ha valaki akanna, aki azt a sok pézt kiadja, oszt még a cenzálnak is fizetne érte, amért kiadta.

— No látja kend, hogy milyen nehezen jut a vevőtől a pénzhez, azért mondom, elégedjen meg kevesebbel.

— Hát ide hallgasson. Gondókoztam a dőgon. Ha a vevő, akitől nehezebb pénzt látni, megegyezik abba, hogy ő nekem ezer pengő cenzáldíjat ad maga is megtenné?

— Ha olyan bolond vevő akad, akkor én is állok elébe és megadom. Csakhogy olyat aligha talál kend.

— Mán pedig találok csak bizza rám. Mármost papírt szedjön elő oszt jegyözze: Alulírott elősmerem az átvett ötezer pengő előleget, amit a gunarasi határban 20.000 dinárért eladott két hold földem foglalója fejében a mai napon hiány nélkül felvettem. Előttünk a tanuk, a maga neve mint eladóé gyűn erre, én meg majd összehajtom és átvőszöm.

Azzal kiolvassa a meglepett boltos elé a százás bankókat gondosan, egymásután, sorjába 20 darabot. Az maga elé néz egy darabig, majd megszólal:

— Jó, jó Áron gazda én ötezer pengőt nyugtáztam, maga meg csak négyezret adott.

— Az ötödik ezör — az az én kommandálásom dija, mert hogy a gunarasi földet, én magam vöttem mög.

Czakó Tibor

Mesél a hajnal

A megérthetetlen
titokzatos távlatokban ivelődő
pompás, sötét kupolán
örökmécses csillagok égtek
s a kifürkészhetetlen égen
torz mosolyra húzta széles
fényes, nagy pofáját a hold.

Most megbomlott lassan a sötétség
s amott keleten már pirban ég
a pompás titkos kupola.

Megjött a hajnal...

Véres, vörös örömek színe
lángolt ősi titokként a föld körül
s az anyaföld fölött
az oszladozó furesa homályban
misztikus táncot táncoltak
a véres, vörös, örömrózsák.

Megjött a hajnal és uralt mindent!...
(Örömmel sipitott a sok beteg tüdő
kipirult a sok sápadt arc
mert a hajnal pirt hozott, csókolt
és ősi titkot mesélt.)

— — —
Biborpir robogott, délceg táltosán
végig, összeroppant földünk tetején
és a felébredt emberek erején
kacagó arcán s duzzadó testén
látszott, hogy nagy csoda történt.
Eltűnt a köhögés, nincs kenyérhiány
eltűnt az örület, nincsenek gyilkosok,
eltűnt a sápadtság, nincsen háboru
nincs többé kin, mert meghalt a mult.

Reggelenként egy-egy csókot
lángoló, vörös örömrózsát dobok a földre
pirosra festem a láthatárt,
hirdetem a rózsás jövőt.
Rácsókolom csókjaim az ember orcáira
és ezek felébrednek.
Pirban égnék.
A felébredt embermilliók mosolygó orcáin
pir-rózsa lesz a gyógyulás jele
s amikor minden gyógyult lesz
egy kacagó májusi reggelen
minden csókomat rácsókolom
az emberiség gondterhes
hatalmas homlokára és ekkor
felébred és hinni fog
az egész emberiség!...

•

Wellner Albert

Egy gomb története...

A külváros csupa gyárépületből és munkáslakásokból állott. Egy őszi alkonyon ebben a külvárosban két gyereket hal-
lottam beszélgetni, akik véletlenül, vagy talán a gondviselés külö-
nös rendelkezéséből — épen ablakom alatt állottak meg.

Mondom — lehet, hogy épen a gondviselés különös „vélet-
lennek“ nevezett akaratából — mert azóta még jobban tudom:
„véletlen“ nincs! Minden egy roppant és szörnyű, méreteiben fel
nem érthető célból történik s semmi sem mulik el nyomtalanul!
Mindennek nyoma marad, még egy kis gomb történetének is.

Milyen nagy cél az, amelynek keretében egy kis gonmbnak
is jelentősége van!

Milyen csillogó, csodálatos szépségek vannak abban a cél-
ban, ha egy kis gomb is csillogni tud!

Sokszor áll érthetetlenül az ember ebben a célban. Az ember,
aki űrni tud; az ember, aki simogatni tud!

Én is ott állottam az ablak mögött rettenetesen megütötten.
Minden, ami élet* volt — letépték rólam. Uttalan lettem és nem
tudtam indulni semerre. Nem tudtam hinni. A világ romokban
hevert és én a romok alatt, üszkők alatt, füst és parázs és —
hamu alatt.

Nem láttam az embert!

A ház gazdája harmadszor kopogott mögöttem: az új lakó
itt van és be akar költözni!... És este volt és senkim sehol
semmim. Hová most? Én a végtelen, hittelen semmiben. Sehová
se tartozom: idegen az idegenben!

És ekkor megszólalt a két gyerek az ablak alatt. A kettő
közül a kisebbikre beszélgetésük folyamán szörnyű csapás zu-
dult. És csodálatos dolog történt épen akkor, amikor azt vár-
tam, hogy előttem, segélytelenül megsemmisül az a szegény kis
gyerek...

A gyerekek így beszélgettek:

Kisebb: (s a város, a tündöklő nagy belváros felé mutat)
Nézd, mintha csillagok lennének!

Nagyobb: Villanylámpák azok. Olyanok, mint a gyárban vannak.

Kisebb: Te már voltál ott?

Nagyobb: Anyámat látogattuk meg a bátyámmal.

Kisebb: Anyád a városban van?

Nagyobb: A kórházban van.

Kisebb: A kórházban?

Nagyobb: A gép levágta három ujját, ezért van ott.

Kisebb: Milyen a kórház?

Nagyobb: Ó, nagyon szép. Szép fehér ágyakban fekszenek a betegek.

Kisebb: Sokáig voltál ott?... Te is feküdtél a fehér ágyakban?

Nagyobb: Nem. Csak egy délután voltunk ott. Bátyámnak vissza kellett jönni a gyárba. Anyám olyan szép fehér kenyeret adott nekem! Ott azt esznek.

Kisebb: Kenyeret?... Fehér kenyeret?

Nagyobb: Igen.

Kisebb: Én is szeretnék fehér kenyeret enni.

Nagyobb: Holnap megint bemegyünk anyámhoz. Akkor én megint kapok és látni fogom újra azokat a szép boltokat, ahol minden van: kis kocsik, lovak... lehet rajtuk hintázní. Van ott sütemény és mennyi szép ruha!

Kisebb: Hadd menjek veled a városba!

Nagyobb: Ha nekem adod azt a szép sárga gombot, amit az előbb mutattál!

Kisebb: Azt nem adhatom!

Nagyobb: Akkor nem jöhetsz el.

Kisebb: Engedj el! Keresek neked másikat!

Nagyobb: Ezt add!

Kisebb: Ezt a pék fiának kell adnom!

Nagyobb: Miért?

Kisebb: Azt mondta, ad érte kenyeret!

Nagyobb: Hát anyád nem ad?

Kisebb: Anyám tegnap elment.

Nagyobb: Hová?

Kisebb: Nem tudom. Nagyon sirt. Apám megütötte.

Nagyobb: Bátyám mondta, hogy apádat elküldték a gyárból. Igaz?

Kisebb: Apám sem jött ma még haza. Én még ma nem ettem!

A gyárak szirénái ekkor felsüvöltöttek. Éles vad bőgéssel, mintha az egész világ a kis gyerek éhségét sikoltaná. Kihajoltam a nyirkos, sötét éjszakába eső estébe. Reszkettem. De már nem az éhségtől, hanem valami kétségbeesett várakozás lázában... Amit e kis gyerekek mondanak, az mintha az én sorsom is lenne! Mit tudnak ezek: az életről?!

Az uccán munkáscsoportok mély, fekete tömegei mozdultak a gyárakból...

Kisebb: Gyere, menjünk. A pék munkásai is elmentek már és a pék fia ilyenkorra ígérte a kenyeret, ha ezt a gombot nekem adom. De jó lesz! Lesz kenyerem!

Nagyobb: Nagyon éhes vagy?

Kisebb: Igen! De jó a nagyoknak! Azok dolgozhatnak és vesznek maguknak kenyeret!

Nagyobb: Te soha sem tudsz dolgozni!

Kisebb: Miért?

Nagyobb: Mert pupos vagy!

Kisebb: Én?... Pupos?!...

Nagyobb: Igen hát! Azért vagy olyan kicsi, mert görbe a hátad!

Kisebb: És aki pupos, az soha nem lesz erős?

Nagyobb: Soha!

Kisebb: Nem igaz!

Nagyobb: Igaz!

A szomszéd szoba lakója lámpát gyújtott. A sárga, szomorú fény a két kis gyerek arcára esik.

A kisebb csodálkozva néz körül... Valamit nem ért Társára nyitja hirtelennagyra határtalanodott tekintetét... Társa természet nézi... Az erős és ő soha sem lesz az! Hogyan lehet az? Miért?!... Tévelygőn keres, kérdez a szeme. De ki tudna neki felelni?... A szemeit behunyja. Valami irtózatossággal nehéz látomány sulyosodik rá: hiszen akkor ő mindig éhes lesz!... Érzé a rettenetes, kimondhatatlan, megváltozhatatlan éhség fekete, lámpátlan éjszakáját...

Felzokog, testtörő, elejtő zokogással...

Ah, milyen letört, eltévedt kis arc! De mi az?... Kié az a csodálatosan csillogó, világító szempár?!...

A kis fiu a nagyobb felé nyújtja a nagy sárga gombot és mosolyog...

Kisebb: Ugy-e nem igaz, hogy soha sem leszek erős? Nesze a Gomb! Ó, mondd, hogy nem igaz!

Nagyobb: (Erős, megrázó félelemmel, majd árva meghatódás levert szelidségével nézi a gombot, de nem nyúl érte... még meg nem talált fájdalom vonaglásával mondja csak) Nem, nem vagy te pupos! Hazudtam!

Kisebb: Fogadd csak el! Ugy-e ezért a gombért mondtad?

Nagyobb: (Iszonyodva hátrál a gombtól, majd hirtelen mindent felértő mozdulat erejével öleli meg a reszketőn mosolygó gombkincsű társát) Gyere, én majd adok neked kenyeret — gomb nélkül is!...

Én is letörültem a könnyet elhagyott arcomról... Hiszen én is a testvérjűk vagyok!

Kristály István

A planétás ember

I.

Panykin Iván, a planétás ember új papagájt vásárolt. Négyszáz dinár, elég szép pénz, gondolta — de megéri! Csodaszép rózsaszínű állat volt, csak a szeme és szárnya körül csillogott haragoszöld árnyalat. Lámpafényben kísértetiesen hatott ez a szín és Panykin hamar megszerette a jóságot. Különösen amikor megtudta a madár legkiválóbb tulajdonságát: pár szót rikácsolt mindössze, de oroszul! A neve azonban határozottan nem tetszett neki. Lorinak hívták és ez olyan fantáziánélküli név egy papagájnak!

Bezárta a jóságot a magával hozott kalickába: most már mindegy, bátorította önmagát, megtörtént a vásár. Kitervezte, útközben betér majd Rodzenko Misához a törvényszékre, talán a Misa tud egy jó nevet. Rodzenko szegről-végről rokona volt, művelt, okos ember, jelenleg ajtónálló. Talán a szakálla és szép hangja segítették magas hivatalához.

— Ó ez a Misa, motyogta útközben, szerencsés ember, hiába! Nagyanyja mondotta mindig: Misát a Kazáni Szűz áldása kíséri.

Elégedetten baktatott a papagájjal. November volt, a novembert csipős szél kísérte, amely meglebbentette a női szoknyákat és gesztenyeillatot fuvarozott az uccákon. Friss maróni tessék, gesztenye tessék! Az árusok kínálgatták portékájukat és Panykin szimatolni kezdett, majd a bajuszába nevetett hirtelen. Nini, gesztenye! Gesztenyét kellene vinni Rodzenkónak, hisz él-hal érte. Nagyot néz majd a rokon, ha beállit a madárral, meg is szűdja majd, de ha meglátja a gesztenyét — Panykin csettintett egyet a nyelvével. Jó ember ez a Misa, csak ismerni kell.

Megállt egy kirakat előtt ravaszul, mintha az árút nézné, közben szabadonmaradt kezével a pénztét számolgatta zsebében. Már a fogásukról ismerte a pénzeket, a kerek kétdinárost, a dinárost meg a zseb alján megbúvó féldináros apró ércet, amely mintha amazok gyermeke volna, úgy simúlt testükhöz. Melegre markolta a pénzt zsebében, pillanatnyi tanácsalanságban. Eh mit, mégis csak vásárol gesztenyét két planéta árán!

Megkerült vagy két uccasarkot. Majd a törvényszék közelében vásárolt marónit, hogy meleg maradjon. Hirtelen ismerőst pillantott meg: Maszlov hadnagy kínálta gesztenyéjét hangos szóval az

uccaszegetlen. Nagyon megörültek egymásnak, Panykin letette a kalitkát a tűz mellé és összecsókolózott a gesztenyével.

— Iván Alexandrovics, Ön meghizott — bókolt az árús kifogástalan úri tónusban, amely itt egészen groteszkül hatott. S ez a madár itt — azzal jelentősen a papagáj felé hunyorított szemével. Mintha ezer kérdés lenne a kacintásában. Iván Alexandrovics Panykin úgy érezte, hogy neki most beszélnie kell. Meghitten telepedett a tűz mellé ő is. Maszlov valamikor hadnagy volt az ezredében, a ballors azonban most egyformává tette őket. Sok melegséggel szólalt meg az öreg — hiszen annyi beszélni valójuk akadt!

Panykin Iván, a hírharang mindent tudott abban a különös világban, amelynek életét ezek a száműzöttek éltek. Reggeltől estig járta a várost a papagájával és planétáival — a planétákkal, amelyekre embersorsok voltak írva. Ő azonban azok sorsát is követte, akikhez valaha tartozott. Hireket szállított és összekötő kapocs volt a városban szerteszórt menekültek között. Most örömmel látta viszont Maszlovot, aki hosszú idő óta nem került szeme elé. Talán két év előtt találkozott vele — hogy megizmósodott azóta!

— Megnősültem uram, mondotta a hadnagy szégyenlősen és állát vakargatta, amely borostás volt.

— Mit mondasz hadnagy, megnősültél?

— Üzletünk van a feleségemmel, ez a marónisláda, ni!

— És nyáron?

Nyáron? Maszlov szeme a levegőbe meredt egy pillanatra, aztán nem sok meggyőződéssel mondotta:

— Hát ami éppen akad.

Panykin szeretettel megsimogatta a pléh alkotmányt. Vagyontárgy, komoly üzlet, hiába. És ami a fő, ha megszólal a riadó, pénzzé lehet tenni gyorsan. Abban talán volt egy kis disszonancia, hogy a hadnagy feleséget vett maga mellé, az uccáról nyilván. Ő Istenem, a fiú sokat szenvedhetett — itt el kell hullatni néhány vigasztaló szót. Odavonta a másik fejét maga mellé és suttogni kezdett neki.

— Már csak ezt a telet bírd ki fiam és ne csüggedj!

Maszlov szeme kissé bambán meredt rá. Egy pillanatig mintha azon gondolkodott volna — mi az, hogy csüggedni? Az öreg azonban rendületlen nyugalommal folytatta:

— Információim vannak, egészen fentről tudod. Egészen fentről. Csak a telet bírjuk ki.

A világ vasigazságaival szemben Panykin Ivánnak mindig voltak külön értesülései. Csodálatos, kiszínezett reménységek voltak ezek — fittyet hánytak a valóságnak és ha nem is vált be soha egyetlen jóslata, a planétás ember úgy suhant hireivel a

városon át, úgy csöpögtette azokat a szárnyszegett szivekbe, mint ahogy az orvos fecskendezi biztos kézzel a morfininjekciókat az emberroncsok testébe.

Aztán ott ültek még sokáig ketten és a tüzet nézték a kás vaskályhában, amelyből ropogós, friss maróni csábító illatot küldött a novemberestbe. Az aszfalt felől kirakatok fénye csillant feléjük, a két gubbasztó felé.

A papagáj lassan elunta a várakozást, talán fázott is és hangos elégedetlenséggel adott kifejezést. Panykint ez a jeladás visszarántotta a valóságba — már pakkolt is.

— Bocsáss meg Maszlov, elfecsegtük az időt, már mennem kell.

És meghajlással köszönt el az árustól. Az csek kezével tudott búcsút inteni, mert közben néhány apró gyerek jött gesztenyéért, s a kuncsaft, ha gyerek is, előbbrevaló.

Akárcsak az én keresetem, az uccából él a hadnagy is, motyogta Panykin és zsebébe süllyesztette a vásárolt csemegét. Pedig ő fiatal ember még, mással is próbálkozhatna. Öreges léptekkel vonult aztán előre az esti lámpafény fel-fel villanó büvkörében. Különös figura volt Panykin Iván, mi tagadás. Kabátja elütött a járókelők ruhájától, zárt és fényesgombú katonakabát volt. Orosz kabát. És egyáltalán nem illett hozzá a fekete kalap, amely fejét befedte. Mindez azonban már régen nem keltett feltűnést ebben a városban, ahol egy generáció szeme sok csodát látott már s a csodák sorában nem szúrta szemet Panykin Ivánnak a planétás embernek és idegen világból ideszakadt sokezer társának ittléte sem.

II

A törvényszék épülete körül sötétség állta útját. Egy mellékuccában húzódtott meg a palota és Panykin tapogatózva ment a félhomályba burkolt főbejáraton át a kapusfülke irányába. A megnyílt ajtón keresztül vagy öt lépcsőt kellett megtennie lefelé, a szuterénhelyiségbe. Itt volt Rodzenki Misa lakása.

Sűrű füstfelhő ült a kis szobán ahová benyitott.

— Zdravstvujtye — köszöntött lefelé a lépcsőn Panykin és előhúzta zsebéből a gesztenyét. Csemegét hoztam Misa, — folytatta és ravaszul mosolygott. A szakállas a dörmögő medve szívélyességével fogadta és félretolta rögtön az ujságot.

Szép szál ember volt Rodzenko Misa, szemüveges arca értelmet árult el, gúnyos értelmet sugárzott. Panykint nézte, aki a szobában járkált és a magával hozott papagájt igyekezett jól-rosszul elrejtteni előle. De ma nem volt harcias kedvében a vendéglátó gazda, nem vett tudomást a madár létezéséről. Minden figyelmét az ajándécsomagnak szentelte: szemezni kezdte a gesztenyét jóízűen.

A sarokban kis vaskályha állott és tűz ropogott benne. Tipikus szegénykályha volt, olyan átmenet féle a kályha és a konyhai tűzhely között. Nem volt magasabb egy négyéves gyermeknél, tetején karikák ültek. Egy nagy karika, amely a kályhát) egészen befűdte, aztán két kisebb, végül a közepén egy egészen apró. A legkisebb korongnak homoru hasa volt és a tűz felé púposodott. Az ilyen tűzhelyen nagyszerűen felmelegszik a tea-víz meg a káposzta s a szegények eledelének szaga úgy beleveti magát aztán a falakba, hogy semmilyen szellőztetés nem űzi ki onnan.

Csak nagysokára, negyedórás szünet után törte meg a csendet a vendég.

— Maszlovval beszéltem, Maszlov hadnaggyal az ezredemtől. A Katjusa fiával tette hozzá jelentősegteljesen.

S mert a másik nem válaszolt, sietve megtoldotta:

— Tőle való a gesztenye is.

Ha a gesztenye Maszlovtól való, akkor Katjusa fia gesztenyét árul az uccasarkon. Ezt mondta a szemérmes szavak értelme. A hosszú évek valami titokzatos tolvajnyelvet termeltek ki a száműzöttek között — kerülni mindent, ami arra emlékezte, hogy Panykin Ivan a mindenható cár ezredese nem úr többé, Katjusa fia sem az. A legnagyobb úr most Rodzenko Misa, mert ő kapus a törvényszéken, állami ember, hivatala van ismét. A fájdalmas meztelenség és a nyers igazság ellen így is lehet védekezni. Szavakkal, amelyeket elhallgatunk, vagy másképp mondunk ki. A másik — az így is megérti.

Rodzenko Misa azonban nem szerette ezt a tolvajnyelvet. Az ő értelme reálisabban fogta fel az eseményeket. Ő egészen másként reagált a valóságra — hivatalt vállalt, állampolgár lett idegen országban — öntudatosan vállalta új helyét a társadalomban. Optimista, gúnyos szemei voltak — ez az optimizmus meg tudott alkudni a valósággal. Misa sohasem hitt rokona „magas érte-süléseiben“.

— Panykin fiatal ember még, kár érte!

Csak ennyi szava volt Katjusa fiának sorsához. És ezzel a pár szóval súlyos ítéletet mondott. Gesztenyét árul — tehát reménykedik még. Csak átmenetnek tartja a megpróbáltatás kemény éveit. Éppen úgy, mint Panykin Iván. Csakhogy ez — öreg ember már. Ennél megbocsátható a soha bele nem törődés. De Katjusa fiáról úgy tudja, hogy erőteljes, fiatal ember még. Mért nem tanul tovább?

Behunyta szemét és egy képet idézett maga elé, Katjusa fiának alakját. Amikor meglátogatta a katonaiskolában, a szomorú 14-es esztendőben, amikor elszabadultak Apokalipsis furiái. Száz rubelt adott neki, az avatás előtt álló fiatal alhadnagynak. Vissza-

emlékezett, hogy a boltíves folyosókon a fiatalember kezét csókolt neki és vidám, gondtalan táncleptekkel tűnt el az egyik bolthajtás mögött. És Pskovban, ahol ismét látta — az már 1916-ban volt — tisztársai körében ült Maszlov. Integtetett is, feléje — majd később beszélünk Misa bácsi! De már nem beszélte vele, neki akkor hirtelen el kellett utaznia és — Rodzenko Misának most nagyon fáj egyszerre, mert nem beszélhetett akkor Katjusa fiával. Nem is tudta meg soha, milyen ember lett belőle.

Most gesztenyét árul az uccasarkon és — reménykedik.

III.

Mindez úgy tört rá az emlékezések tengerében, mint a hirtelenjött dagály. Elhárító mozdulatot tett kezével a homloka körül — talán a hullámokat akarta elsöpörni onnan. A hullámokat, amelyek egyszerre belesajognak a szivbe, az értelembe. Nem izlett már a gesztenye sem, hiszen Katjusa fia árulja azokat az uccasarkon...

Ez a Panykin a maga planétaival mindenfelé elcsavarog a városban és mindig hoz híreket — gondolta. Pedig olyan jó lenne, ha az ember nem hallana már semmiről, ami az otthonra emlékeztet. Csak gubbasztani a kis fürkében itt, olyan ujságokat olvasni, amelyek nem irnak a közeli hazatérés lehetőségéről — ami ugysem lesz igaz soha. Napközben pedig poros aktákat törölgetni az emeleten fent. Kivetni a kerges öreg szívből mindent ami a multra emlékeztet.

Csak most vette észre az új papagáját, amely a pince melegétől megelevenedve rikácsolni kezdett. Sok szemrehányással nézett rokonára Misa.

— Hát megvetted mégis — mondotta, talán csak hogy más irányt adjon gondolatainak.

— Négyszáz dinár volt mindössze és jobb lesz mint a régi — védekezett Panykin az el sem hangzott támadás ellen. Aztán önkéntelenül védőleg megsimogatta a kalitka oldalát.

— Okos madár — tette hozzá meggyőződéssel. — Oroszul is tud! — valami lealázó volt abban, hogy oktalan állat gagyogja itt messze idegenben a szeretett szókat. Sok baja volt már Ivánnal, aki rajongott a madarakért, papagájokért, állandóan emberi érzést akart nekik tulajdonítani. Ivánt különben mindenki nevette kenyérkeresete miatt és ez bántotta az ő tekintélyhez szokott életmeggyőződését. Pedig kaphatott volna — szolgai állást például a törvénytöréseken. De persze, nem akart, mert akkor ki járna egész nap a városban, hírek után? Misa nagyon feldühödött most is rokonán és nem állhatta ki, hogy rá ne kiáltson az állatra:

— Rusnya dög, te!

A következő pillanatban már megbánta szavait. Mert Panykin felpattant és hóna alá kapva ketrecét, beburkolta néhány ujság-lapba, amelyeket hevenyében felkapott az asztalról és indult kifelé. Iszonyu sértődöttség ült az arcán: utálatos ember ez a Misa. Meg akarta kérni, hogy nevet adjon az állatnak — szép nevet, fantáziája színes emléktárából — hát most adott nevet neki! Mosdatlanszáju, nyers ember lett belőle. Már nem a főtörvényszék bírása — közönséges kapus. Egészen úgy beszél.

Misában azonban győzött a megértő ember. Visszaráncigálta rokonát a lépcsőről, lekapta a kalapot a fejről — azt is tőle kapta a mult télen — leültette egy székre és — megcsókolta. Testvéri csók volt, az igaz emberé, aki megköveti, akit megbántott. És Iván megbocsátotta hamar a madarán esett sértést.

— Misa — mondotta telt szájjal — te megértesz ugy-e rokon?

A papagájt a nagy sürgés-forgás, a hirtelenjött himbálás méregbe hozta. Görcsösen bekapaszkodott a faágba, amely kalitkája egyetlen disze volt és rikácsolni kezdett. Azt a pár orosz szót köpte ki magából elkeseredetten amit hajdani gazdája beléjevert. — Na szép madaram, kérlelte Panykin, csendesen csak, nem bánt többé a Misa bácsi.

A kapus elnevette magát. Kénytelen volt nevetni, régen hallotta már ezt a gügyögő hangot emberi szájból. Katjusa ötlött eszébe egy pillanatra, talán ő beszélt valamikor így karonülő kisfiához, Nikolajhoz. Istenem milyen régen volt az! Ellágyulva ült le Iván mellé, vállára tette a kezét és szeretettel nézett szemébe.

— Mesélj valamit öreg, kérlelte.

— A madarakról?

— Na jó, nem bánom, a madarakról...

Ezeket a történeteket már százszor hallotta Rodzenko Misa. Talán azért, mert az ő gyermekkora is szerepelt bennük, azért lágyult el. Alexej is szerepelt bennük, Alexej az öreg szolgál, aki álmatlan, nehézgondú, éjszakáin néki is meg szokott jelenni néha. Valami sóhajféle szállt ki a melléből, a szakállába dörmögött valamit. Talán azt, hogy a tűzre kéne tenni már. Az öreg rokona, ni, megint ellágyította. Milyen régen volt mindaz, amiről Iván szól — iszonyu térbeli és időbeli távolság szakadt fel a kis pincelakásban. Misa, mondom, nem szerette ha a multat emlegetik — de ha megtörtént mégis, nekifelejtett szomjusággal feküdt a szavak elébe. S a végtelen történet mint soha véget nem érő virágszál, úgy fonódott a bús novembereste.

IV.

Ha a gólyák csapatostul jönnek délről, mondotta mindig Alexej, baj van Kaukázusban. Ilyenkor felperzszelt falvak jelzik a menekülők útját. A vad tatárok megrohanták a falvakat, leölték

a lakosságot. A gólyának nincs hova fészket rakni, a kémény lerombolva, üszkösen a földön hever — a gólya okos madár gyerekek! Alexejt utánozta Panykin Iván hangja, a rég elporladt szolgát, mikor az a madarokról és a világról mesélt nekik.

És a gólyáknak igazuk volt, mert nagyapa harcbaszállt, fegyvert öltött pár nap múlva — emlékszel Misa? Te nagyon kicsi voltál, igaz, nem emlékezhetsz, de azt tudod, milyen okos ember volt Alexej! Milyen sokat tudott a világról, tengeren is járt, ismerte a királyok vijjogását, mestere volt a galambturbékolásnak. Egyizben — emlékszem — gyászruhát öltött. Faggatni kezdtük és Alexej sirástól elcsukló hangon mondotta, hogy anyját gyászolta. Anyja halt meg, súgta meg neki egy fecske, amelyik onnan délről jött, Alexej falujából. És valóban pár napra hirtelen is megjött a halálhír.

Alexej megtanított a madarak nyelvére, megtanított, hogyan kell ápolni őket, ha szárnyuk megsérül. Mert én értem ám a madárnyelvet — tette hozzá titokzatosan és Rodzenko ebben a pillanatban eszelős felvillanást látott az öreg szemében. A rokon ügylátszik kész, döbrent rá, rájött megint az órája. Csöndes részvéttel nézte Panykint a rögeszméit hallgatta és szíve beféjdült a sajnálkozásba. Jól emlékezett ő is Alexejre, a bolondos öreg szolgára és ahogy végignézett Ivánon, úgy találta, hogy ez most veszedelmesen hasonlít arra. Hajlotthátu, öreg ember lett a rokon, gondolta, pedig világéletében katona volt, most is rajta van a cár kabátja. Valamikor egy ezred rettegett a haragjától — most itt ül és szénilis hangon régezhalt emberek rögeszméit fűzi tovább. Ez a vég, gondolta Misa, a szenvedés nyomorúság betetőzése.

V.

A tűzhely csöndesen duruzsolt a kiskályhában. És a hatalmas, kétemeletes palota mint fojtó lidércnyomás feküdt a kis szoba felett. A pince már közel van a sírhoz, az is a föld alatt van, gondolta Rodzenko, mert szófoszlánnyokat hallott a halálról. A beteg madarokról, amelyek bánatos, sokattudó arccal gubbasztanak a sír küszöbén.

Már nem is rokona ez a Panykin Iván, aki itt ül vele szemben. Már régen nem az. Idegen ember, törtszárnyu aggastyán — az öreg planétás. Ő sokszor látott ilyen planétást, régi vásárokra, hangos szóval hirdette mind, hogy a papagáj, mindig igazat mond, amikor sorsunk céduláját húzza elő csőrével a ládából. Hogy nevetett valamikor — még tegnap — ezeken a badarságokon. Hogyan is tudná az a madár, melyik cédulára van ráírva az ő sorsa?

De ma — sok mindent hallott megint. A Katjusa fia — igen, az is itt van a városban. Gesztenyét árul. Persze, hogyan is

gondolhatta — talán éppen ő lett volna kivétel, éppen őt nem sodorta volna el a nagy vérzivatar nyomán kerekedett végzet-felleg?! Senkit sem kimél a sors, azokat sem akiket szeretünk. Ma sok mindent hallott megint Rodzenko Iván. És most, szemtől-szemben ül a planétás emberrel és évek hosszú sora óta először csodálkozik. Azon is, hogy idekerült a pincébe, azon is, hogy szemben ül megint a papagájjal. Az évek szürke egyformaságában vannak napok, amelyek szinte kihívóan az emberi agyba és szívébe csöppögtetik az elégedetlenség mérget.

A papagáj ártikulátlan rikácsolása édes anyanyelvére emlékeztette. Nézte az állatot, amely rokona jóvoltából régen kikerült már a ketrecből. Nézte a színes madarat — az meg reá-kacsintott csunya, de értelmes szemével. Mintha olvasni akarna tekintetében. Csak félszemmel kukucskál a jószág, nincs szüksége a másik szemére, végtelen az ő tudománya, tolmácsolta egyszer Panykin. Ha rátekint, tudja az életed.

A csapkodó papagáj nyelve folyton pergett. Jól érezte magát a melegen. Mintha egy harmadik ember is lenne a szobában, gondolta Misa.

— Planétát vegyenek, planétát tessék!

Planétát tessék! Rodzenko fülében visszhangzott a kiáltás és hirtelen vágy fogta el: eleget tenni a madár felszólításának, kibányászni a holnapot — hát mondja el, mit tud a papagáj!

Panykin Iván megértette ezt a pillanatot. A jó kereskedő gyakorlott kezével nyúlt a kis láda felé, amelynek rekeszeiben a szivárvány minden színe ott ragyogott. A kampós csőr egy darabig kóválygott a láda fölött — rejtelmes percek voltak ezek. A madár tétovázva nézte a színegyveleget, aztán hirtelen elhatározással belekapott az egyik rekeszbe és már ott is volt csőrében a cédula.

A planéta.

Gyors mozdulattal nyújtotta át Rodzenkonak — nesze neked ember, a remény! A remény, amely idemenekült a planétára. Előbb komoly nagy ujságok címlapján foglalt helyet, de mindinkább fakult, halványodott. Az évek lekoptatták róla a komolyság mázát, már csak a szóbeszéd tartotta fenn. S mert nem lehetünk meg nélküle mégsem, ime egy szép napon átszökött a planétára, hogy ott élje tovább — Rodzenko Misa számára is! — örök, mesészerű életét.

Mi volt ez a remény? Az hogy egy szép napon felkerekednek és mégiscsak megindulnak mind, akiket egyszer a sors széjjel-szórt a világba. Hazatérnek — Oroszországba.

„Önt rövidesen nagy szerencse éri. Nagy útra kel, távoli idegen országba megy...” — olvasta Rodzenko a naiv és feszes sorokat. Mosolyogni próbált, de nem sikerült a mosoly. Alku-

dozni próbált önmagával: nézd, ez badarság. Tanult, művelt ember vagy, valaha azt mondták rólad, hogy Oroszország első birája leszel. Te nem hiszel csak mindenben, Rodzenko Misa?

De úgy volt vele, mint a legtöbb ember a jóslás rejtélye előtt. Rátört az emberi kétség — hitte is, meg nem is. Nem-e felettünk, rajtunk kívül álló erők intézik sorsunkat? Ezek pergették úgy életét, hogy idekerült a pincébe. A palotából. Az énye úgysis kettéhasadt egy évtized előtt, úgysem a maga életét élte már régen.

Rodzenko Misa, a pétervári főtörvényszék birája tényleg nem hitt a planétában. De Rodzenko Misa a szolgál?

Nézte a kis színes papírt a kezében. A formája, a színe, az illata idegen volt. Papír volt, de nem akta, ujság vagy könyv — maga volt a reménység, a hit. Planéta volt egyszóval. És ebben a pillanatban Misa meg tudta érteni a szerelmes cseléd lányt, aki odaáll a papagáj — a jövődö titkaimak bálványa elé.

Mert nemcsak a planétán éledt fel a remény, hanem Rodzenko Misa szívében is.

— Talán igaza van a madárnak, suttogta halkan, talán utra-kelek, messze idegen országba.

S arra gondolt: milyen furcsa, a planéta idegennek nevező azt az országot, amely legközelebb áll szívéhez.

Ezen az éjszakán Rodzenko Misa sokáig álmatlanul forgolódott ágyában. Egy óriás zöldszinű papagáj csipkedte a szívet, szájában gesztenyeillatot érzett és a régelhalt Katjusa tekintete ringatta álomba éjféli körül.

VI.

A papagáj nem tévedett. Már november végén bekövetkezett a planéta jóslata: Rodzenko Misa messze, idegen országba indult. Ő ugyan nem így akarta — mégis mosollyal az arcán költözött el. Orosz barátomtól tudom ezt, ő mesélte el a történetet is, amikor együtt jöttünk vissza — Misa bácsi temetéséről.

A planétás papagájt azonban messze elkerülöm azóta.

Markovics Mihály

Az utolsó ház

Már nem is tudom: mennyi ideje vándoroltam. Régen elhagytam az utolsó falut s régen találkoztam az utolsó kocsival.

Óra nem volt nálam, még az út elején elvesztettem. A rám-sötétedő éjszakákból rámvirradó nappalokba léptem át s egymásbafolyó nappalokon és éjszakákon át vándoroltam. S közben elfelejtettem a napokat és elvesztettem az időt.

Csak mentem egyenesen előre, magam előtt láttam a vörhenyes, végtelen, őszi pusztát, a délutánok halavány derengését, az országút hosszú, sárga, egyenes csikját s a föld pereméig sorakozó nyárfákat. S éreztem, hogy marja és horzsolja az éles, északi szél arcomat és didergő testemet. S mégis úgy tetszett, hogy semminek sincs köze a valósághoz: minden bizonytalanságban lebeg, olyan mint egy vászonra vetített, reszkető kép, melyet a következő pillanat elfújhat — örök sötétségbe téphet. Magam sem voltam több bizonytalan lebegésnél s a nap csak felfestett visszfénye egy távoli napnak — vörösszó fényreszketés a nyugati ég alján.

A legkülönösebb az volt a dologban, hogy mialatt előre haladtam, a jegenyesor jobbról és balról ugyanabban a tempóban visszafelé baktatott.

Nem tudom, meddig mentem még, csak a szembetámadó szél egyre erősebben vágott. Lassan közeledett az alkony. A fáradtan szekerező nap kocsirúdja nyugatnak hajlott s a földhöz ütdőött.

Ekkor hirtelen jobbra tértem, a barnuló, giz-gazos mezőre, ahol minduntalan szúrós szederinda, vad komló és koldustetű akasztotta járásomat. De azért csak tovább haladtam, bár a nyugati ég alján felgyújtott, óriási máglya már parázsba omlott.

Nem tudom, meddig botorkáltam még, mikor a lassan szétterülő félhomályban — északkeletnek csapott véggel: nádfedeles házat pillantottam meg. Jobbkéz felől, valamivel odébb: házak derengtek a szürkületben. De ebben nem voltam egészen bizonyos. A nádfedeles viskót azonban tisztán láttam. Az volt az utolsó ház. Egészen kiesett a pusztába, szinte kihullott az elhagyatottságba.

Részvétellel közeledtem felé.

Alacsony kapuféle állta utamat: nyomorúságos, palánszerű alkotmány. Két görcsös kapúfa s három-négy, hosszú, girbe-görbe

dorong — csakúgy áthajítva és hevenyészetten rászegelve. Könynyedén elhúztam és beléptem az udvarra.

Arasznyi volt az egész s rettentően sivár. Hiányzott belőle minden élet. De a kerítés szélén, a pusztaság szomszédságában/ ácsorgó eperfát sohasem fogom elfeledni. Ahogy két csonka, tépett karját meredten felfelé nyújtotta, olyan volt, mint a tehetetlen, béna, emberi könyörgés — vénségtől nyomorék, megroggyant lábon. S hogy szaggatta ezt az egyetlen fát a sűrűlő, őszi szél! Akár édesanyám szürke nagykendőjét, amint ott állott kifűjt, vörös-barna arccal a tornácon, vagy apám szertezilált, ritka ősz haját. Ó, hogy sajnáltam őket, hogy így kellett velük találkoznom, fagyoskodva, egyedül, a falú legvégén — az utolsó házban.

Nem emlékszem már, hogy köszöntöttem-e őket, csak arra, hogy azt kérdeztem tőlük: „Hát itt laknak apámék?” — S szóatanul elnéztük egymást, mint akik tudják, hogy ennek így kell lenni. Talán eltöprengve le is hajtottuk a fejünket, de nem sirtunk. S én fölléptem a tornázra és megfogtam az apám kezét — néztem: milyen földszürke s megnyomtam az ujjammal, mire lassan bemélyedt, mint a tészta vagy púha agyag és úgy maradt. Ekkor megborzogtam és éreztem, hogy apám meghalt. S anyám is meghalt. S odabenn a házban most jéghideg van és nem lehet többé tüzet rakni.

Fáradtan hátrapillantottam. — Istenem nem látni már semmit az ég alján, csak halavány, piros csikot — mondtam magamban — Vissza kell mennem.

— Vissza kell mennem — fordultam feléjük és úgy sajnáltam őket, hogy itt maradnak a nagy pusztaság szélén, az utolsó házban. S hogy a sötétben majd ott ülnek egymás mellett a jéghideg szobában s hiába várják a hajnalt.

Visszaindultam. Talán nem is köszöntem el. De arra még emlékszem, hogy anyám utánam szólt:

— Hová mész most fiam?

Nem tudom anyám — hajtottam le fejemet s miközben rám sötétedett az este, tovabotorkáltam a giz-gazos, lábat gáncsoló pusztán, többször elkérdezgetvén magamtól:

— Hová, hová is megyek?...

Szirmai Károly

Intő sorok egy versvegyészhez

Költői magányod műhelytitka
Csak úgy rejt mindent mint a kalitka
drótfalakkal s üveglablakkal.
Kár oly nagyra lenni a titokkal,
mert a dróton át mindenki láthat
s hidd el barátom — dróton s üvegen
rövidlátó tekintet is áthat.
E költő-magány s műhelytitokban
verseket forralsz kis lombikokban;
s míg csönded őrzik hű komondorok
nagy hókusz-pókusz közt elkészülnek
a versképletek és a verssorok...

De ha mégis megkörnyezi házad
kérő szóval egy koldus, vagy barát
a műhely titkos, gőgös, fagyos lesz,
mint havas csucsával az Ararát.
De te álmodsz emberszeretetről,
verseid főeleme a jóság:
vegyitesz egy kicsit abból, ebből,
míg úgy véled versed már valóság.
Pedig éhgyötrelmet teli hassal
és nyomort álmodni úri göncben,
vers-szóért futni a patikába,
(vagy rimet böngészni: „bába“, „lába“)
már nem egészen költői dolog.

De mert tudjuk, hogy nálad a hangsúly
legfőképpen a bőségen forog,
az alkotás szárnyain csak szállj föl
s szaporodjanak a rimek, sorok:
kot-kot-kot-kot-kot—kodács
minden napra egy tojás;
minden napra egy tojás;
költő szállj föl: hess, hess, hess,
minden napra három vers.

Egy verset a jóságért,
kettőt a hiúságért:
az előbbit álmodjad,
más kettőben magadat
nevezd el prófétának.
S ha majd ál-prófétálnak
hamis sorok és rimek
lesznek méltó társaid:
ál-barátok, ál-hivek.

Műhelytitkod nem titok,
én majd mégis sunyítok,
hunyorítom szememet
és amig te kevered,
kavarod a mérgeket
kiálllok a kapuba
s hangosan kiabálom:
itt a nagy vers-vegyészlet,
fujjátok csak zenészek
Hepide és Hepuda,
no, most szóljon a duda!....

De előre kikötöm,
hogy arról nem tehetek,
ha a zuzmarás Idő
dérrel veri fejedet
s számon kéri hirtelen:
hol az a vers-vegyészlet?!

— S szétrugja az egészet...
...Vigyázz barátom, a sokféle mérgegyszer
egyszer ráfolyik szivedre, szemedre
s úgy borulsz fel a Titkok műhelyében
zöldre marottan, mint a halál vedre.

Fekete Lajos

Valaki megáll és kérdez

A huszadik század derekán valaki megáll és kérdez: hol vagytok őseim?..

Hol vagytok őseim? — Kiáltom szerte a szókat, a mezőn, nyárvégen, villámvert, korhadt fa alatt. Mellettem virág fesel, kései rózsa, A fű már fonnyadt a lábam alatt, hajnalban eső volt s egy elázott méh döng, vergődik egy kóró lelankadt, gyöngycsöppes ágán, majd felrepül kezemre, felkúszik ujjaim körmös hegyén, aztán beletéved a tenyerembe és megszúr. Egyet szisszenek: fáj, s a szúrás helyén most kibuggyan a vérem: élek! Élek! — A vérem meleg és piros. Benne élek! e bágyadt rohanásban: a napfénytől porzó nyárvégi reggelben, az őszi elé rohanó hervadt mezőn s kiáltok mégegyszer: hol vagytok őseim? A messzire szakadt unoka szint' innen kérdez, innen: a huszadik század derekáról hol vagytok őseim?... Kik voltak, akiknek csókja, torz szerelme, vágyakból tépett vad lihegése az ismeretlen, ősi messziségből, a rettenetig idő mai végére egész időig szeretett. — Hegyrengető, völgyrengető, vállrengető faragaflan nagy mozdulataitok mely táján történt az örök-idején messzi világnak. — Mért nem hagytatok hirt, jelet, nyomot; akár egy csiszolt kavicsot, egy kőbetorzult megriadt arcot, egy időigérő ijedt kiáltást, — olyat, amelyet hördültetek meghökkent jaj közt, amikor vad elől futottatok. Mi volt bánatotok és mi volt a vigságtok? Hogy öleltétek az asszonyt? Hogy feledkeztetek apáink asszonyteperő izmai alá? Hogy... és hogy... Száz hogy és hogy... Ha tudnátok micsoda fájdalom nem tudni tovább mint a legutolsó ősi nagyapánkig... Messzi őseim, — egyszer idézlek álmaimban, hogy számonkérhessem a könnyelmű percet,

a magamat nemző könnyelmű percet, amellyel
útraküldtetek. Messzi, nagy útra, idegen útra
egész idáig, ebbe a napos reggelbe;
ebbe az őszi elé rohanó hervadt mezőbe,
amelyen állok a huszadik század derekán,
egy villámvert, korhadt fa alatt s kiáltom szerte:
hol vagytok őseim?...

Fekete Lajos

ŐSZ

Most hullnak el a legyek, mint apró akkordok
s a tikkadt utak a lomha erdőszélen
esőt sóhajtoznak kanyargva fehéren;
a hegyek ruhája aranyló hűvös fagygal
s a csupasz szurdókból ébredt szellő ize fanyar
(mint elsöpört álmok illata únt valóság tövén),
az erdő nagy szennyes-sárga sörény
s most pereg ki fölötté az őszalkony barna lelke,
máshol a hamvas, horpadt ég-arcon szerte
rubinszegélyű felhők szétszórt rongyai csüngnek sután;
őszi sirámok fanyar uszálya leng a folyóra
(a folyó ájult néma, mint vágyak hattyúi elsírt dal után)
Az estelőben sajgó sejtelnék selymes serege susog, susog
s halált-bugyogó szín-trémolákkal
seszinű meztelenné árvul a föld;
valahonnan a Végtelenből ezüst-szőke-hajú pilledt ködkórusok
sírnak ide bús-bús halálmelódiákkal...
A kifeslett rózsák — mint érett asszonytestek —
halálra-hervadnak Október mérges csökleheletében;
— most e nagy sápadt szép halálzenében
Szeretném lefogni, mert szeretlek, szeretlek, szeretlek!
lelkeden lengő ájult pillangóját szerelmednek,
S odatűzném, Édes,
tűnő ifjuságom bús goblinjéhez:
mindent-fölszépítő aranyló keretnek...

Dudás Kálmán

Újhold játszott az égen

Ugy hullott rám az éjszaka, mint a lehelet. Sárga csillagainak fénye megtört és leesett meztelen testemről. Elöttem görcsös fűzesek alatt a kis folyó folydogált sűrű piszkos vizével lassan, csendesen és vitte hátán a hinárt meg a kalapalaku vizileveleket. Hoszszú árnyékom a víz képére esett és megremegett, mint a kiáltásom:

— Hó, hahó! Ki itt az úr az éjszaka vizén?!

A hangom, ahogy elröpült messzi irányba, felköltötte az alvó madarakat, békákat. Azután nagy karikák rajzolódtak a vízre, mert ijedt vörösszemű békák ugrottak fel álmosan rejtékhelyükről. A rozszott híd nem messze tőlem néha megropogott egy-egy unottan botorkáló kocsi alatt s szembe velem a tulsó parton egy keresztes állt, Krisztusnak megrokkant gipszteste kifestve rajta. Csak egy karja volt, mint a háborus rokkantaknak és egy lába. Szinte nevetséges volt, ahogy itt lógott a kereszten lehervadt fejjel, egy karral és egy lábbal. A hold is kacagott az égen, ahogy vörös pofáját kimutatta, nagy sárga fogaival és kőmikusz szájával, amely a füléig ért.

— Érdekes mi? — szóltam a holdhoz, aki erre közelebb jött és piros lámpájával rávilágított a keresztre.

— Hol hagytad a lábadat koma? — röhögött és röhögtem én is.

— Ha legalább a karja megvolna — kacintottam a holdra — de így félni kell, hogy egyszer egy erős szélroham letépi, mert nem tud megkapaszkodni — és összetörik darabokra.

— Ne féltsd te őt. Azért isten, hogy vigyázzon magára. — válaszolt a hold és így tréfálkoztunk tovább a csillagviz fölött a hold meg én. Akkor aztán piros lámpáját más felé fordította, jobbra meg balra, mintha keresne valakit, akivel talán folytatná a tréfálkozást.

— Na megyek, mert még dolgom van. A nap ugyanis szemrehányásokkal illet, hogy mindig elkések. De hát tehetek én róla, hogy nyár van és így neki több dolga van? Télen viszont ő alszik. No jóéjszakát.

Megvillogtatta gyér fogait és elhúzta a száját barátságosan, amikor elment egy felhőbe burkolózva. Egyedül voltam újra a görcsös fűzfákkal és a zöld vízzel, aki rablójátán a hinárszigeteket hordta, meg a kereszttel, amely ugy feszült neki az éjszaká-

nak sánta lábával, mintha az égis akarna törni. S egy pillanatig úgy is tűnt, mintha felágaskodott, megnyult volna hatalmasra, áttörve a nehéz légréteget. Kellemetlen gondolat volt és nem győtrődtem tovább vele. Testem forró volt, mint a parázs, a bőröm égett. Egyetlen mozdulattal belevetettem magamat a vízbe. A zöld víz és a ragadós hínár úgy tapadt hozzám, mint szerelmesem a csókok örömei alatt. Prűszköltem és ráztam a vizet magamról. Alábuktam olajos felületén le egészen gödrös talajáig, majd újra meg újra feljöttem a csillagok fénye alá. Egyszerre csak, amint ösztönösen hátra néztem, egy testet láttam a víz színén feküdni, mozdulatlanul. Hosszu sárga test volt és mintha világított volna, mint a lassan égő viasz. Megijedtem, mert hiszen az előbb még senki se volt a közelemben. Rettenetes érzés volt. Nem tudtam ja partra usszak-e vagy az ember felé, aki mozdulatlanul feküdt a víz színén. Az első percekben ilyen fejesztett voltam. De akkor eszembe ötlött hirtelen, hátha valami hulla lesz, melyet messziről hozott ide a víz. Valami öngyilkos, aki így utazik hínáros ágyon az olajos víz színén. Mindenekelőtt kiusztam a partra, mert rémületem így is kimondhatatlan volt. De nem hagyott nyugtot a gondolat, hátha mégse halott és rászóltam.

— Halló! Ember, jó ember, ki vagy?! — Erre egy kissé mintha megmozdult volna egyik karjával. Akkor hát mégis él. Rákiáltottam még egyszer most már a rémülettől türelmetlenül:

— Ember! Beszélj, ha élsz. Beszélj, vagy vigyen el az ördög! Egy szót sem szólt. Erre okos ötletem támadt. Felkaptam egy göröngyöt a lábaim alól és megdobtam vele. Valahol a fején koppant és utána elmerült. De feljött abban a pillanatban újra és láttam levegő után kapkodni.

Nem halaszthattam tovább. Talán egy eszméletlen ember, aki azonban még él. Beugrottam a vízbe. Néhány csapással elértem. Megragadtam nagy hajánál és huztam ki a vízből. Hosszukás, sovány, sápadt arca volt. Szemei lecsukódva. Mindez csak egy pillanatig tartott, hogy megnézhettem az arcát. Utána már újra elmerült. Rettentő harcot kellett vívnom. A haját nem engedtem el. Kezem köré csavartam és huztam teljes erőmből, míg a másik kezemmel szeltem a vizet és igyekeztem a part felé.

Hosszu kinlódás után mégis sikerült. Kivonszoltam a partra, s lefektettem a fűre, szembe a csillagos éggel. Azután rázni kezdetem mellén a ruhát.

— Ember! Térj magadhoz! Ébredj fel! — Meg se moccant. De ebben a pillanatban ért vissza a hold és lámpájával ráncvilágított. Megnéztem jobban az embert, akinek megmentettem az életét. Kécsikos ing volt rajta meg egy olcsó nadrág. Ez volt az egész öltözeke. S csontos térde kikandikált a nadrágján. Fáradtan tültem le mellé.

— Te nem tudod felkelteni — szólt le a hold, — de én mindjárt felébresztem. És még jobban ráncvilágított. A nap nem tudott ilyen világosságot teremteni.

— Ki ez az ember? — kérdeztem a holdat.

— Ó én nagyon jól ismerem és te is sokat hallottál már róla. Sokat virasztottam fölötte Különben ő majd megmondja neked, hogy kicsoda.

Ebben a pillanatban az ember tényleg felnyitotta a szemeit. Lassan, bágyadtan, mint a betegek.

— Ébredj fel, ébredj! — ráztam meg újra. — Ki vagy? — Szóltam ismét türelmetlenül, mert most már kétségtelen volt, hogy magához tért.

— Ha én nem volnék — szólalt meg szelid hangon — nem volna senki e földön. Nem volnál te se, sem a hold az égen.

Nevetnem kellett.

— Megbolondultál ember, hogy így beszélsz? Az imént még eszméletlenül feküdtél a vizen. Vagy talán ez a hála, amiért megmentettem az életedet? Halkan, fáradtan válaszolt:

— Az én életem az örökkévalóság és atyám kezében van, aki nem veszejt el soha engem, mert én vagyok a Béke, én vagyok az ács fia, aki éket verek a Rosszba és megrepeszttem azt.

— Nézd öregem, engem nem állítasz a falhoz. Éppen eleget olvastam a bibliát és láttam az emberi nyomorúságot. Nekem nem mesélj. Ugy látszik megbolondultál ebben a hideg vízben...

Még folytatni akartam a mondókámat, de akkor láttam, hogy az ember, aki az előbb még itt feküdt előttem a fűvön — eltűnt. Eltűnt a szemeim elől és nem látom sehol. Félelem fogott el, megmagyarázhatatlan rémület.

— Ember, hol vagy?! Várj! Hiszen még akartam valamit mondani. Ember! Én nem akartalak megbántani.

Sehol semmi nesz, csak a kétségbeesés és a gyötrődés ez a marcangoló egyedüllét hatalmasodik el egyre jobban rajtam. Homlokom majd megrepedt, szemeim csakhogy ki nem estek a láztól. S ahogy a hold ráncvilágított, mintha minden valami más színt és más alakot kapott volna körülöttem.

Gyorsan ész nélkül öltözni kezdtem. Oda kellett nézzek a keresztre és rettenetes képet látnom. A gipsz-Krisztus csonka karjából és lábából vér folyt. Sűrű vörös vér.

Ez sok volt. Most már nem bírtam tovább. Minden erőmből futottam a hid felé, ahol éppen akkor ment át nagy ujujuval a lakodalmasszekér.

•

— Mért vagy úgy megrémülve pajtás? — Szólt utánam a hold az égről. — Játék volt az egész. Unatkoztam és elhatároztam, hogy

egy kissé majd megréfállak. És sikerült is. Mondhatom nagy-szerűen sikerült.

Nevetett. Vörös pofája egészen eltorzult a nagy nevetésbe. Potrohos hasa is reszketett az őrült hahotázástól.

Végül nekem is nevetnem kellett. De hangomban volt valami fájdalmas durvaság, rettenetes volt a nevetésem, olyan mint az őrülteké és hideg verejtéket hozott a homlokomra.

— Játék volt. Semmi az egész. Játék. — Szólt még utánam a hold, azután elment a dolgára.

Herceg János

Mély pont alatt

Regény

I.

Csunya dolog, hogy az aprópénzt megint kerekre szabták és nem nevezik többé ezresnek a tíz fillérest. A Palota szálló hallja egyik foteljében Siró Zoltán erről álmodik már öt perce. Ijedten, mélyen álmodik. A lépcsőkről az 1930-ik év korai őszének élénk színeiben asszonyok és férfiak rajzanak ki az esteledő városba. Mindenki megcsípi tekintetével az álmában viaskodó férfit, akit öt perccel ezelőtt helyezett el a fotelban Emmi. Emminek a beraktározási vállalkozónál akadt sürgős dolga. Zoltán és Emmi még 1928-ban nála raktározták be ötszobás lakásuk bútort. Egy évig fizették a beraktározási költséget, de már 1929-ben kölcsönt vettek fel az ingóságokra és most már csak arról volt szó, hogy némi összeg ellenében hajlandó Emmi a butorok tulajdon jogáról is lemondani. Szombat van és ki kell fizetni a heti hotelszámlát. A fényes mult maradványaiból az e heti hotelszámlát kell kifizetni. A fényes mult maradványa egy ötödik emeleti világító udvarra nyíló szobája kifizetetlen számlájára kellett.

Siró Zoltán harminckét éves. Negyvenhét kiló. Köhög. Emmi huszonnégy éves. Ragyog. Tavaly még voltak az ékszerei, de nem hagyta el a fiut. Amint a nagy lakást, úgy fogyasztották el az ékszereket az autót. Zoltán nem bánta volna, ha a leány előbb hagyja el. De Emmi itt maradt, változatlan ragyogással, kihívó fiatalsággal. Ilyen szörnyű bajok között, hogy mellette maradjon a leány, Zoltán sehogysem tudta elképzelni. Öt évvel ezelőtt, amikor egy éjszakára elcsalta magához, másnap este nagyon csodálkozott, hogy még mindig nem ment el. Igaz, hogy néhány pohár pezsgő szédületében, örökre szóló meghívóval szólt a leányhoz, de egy huszonhét éves éves férfi szótárában az „örökké” szó nem jelent örökkévalóságot, viszont egy tizenkilenc éves leány „sohasem hagylok el” rebesése az évek rohanásában folyton élesedik és mind elszántabban viharzik.

Igy történt, hogy Zoltán az első naptól kezdve nagy nyugtalansággal leste, hogy mikor hagyja el Emmi, de a leány csökönyösen a férfi mellé védte magát.

1930 szeptember havának a polcán egy vázában két levágott virágszál: Emmi és Zoltán.

A szállodából már mindenki kiment a szeptemberi langyos eseteledésbe. Nagy csend volna itt, ha a körút lármája nem éktelenkednék be. De a láрма Zoltánt nem zavarja. Mélyen alszik immár tizenöt perce. Olykor egész testében megremeg. Bizonyosan azt álmodja, hogy Emmi már visszajött és fel kell ébrednie. Zoltán már öt esztendeje így cseni az álom perceit. Öt éve nem aludt egyfolytában két órát. A leány minden éjszaka birtokba veszi az életét. Hajdan, két-három évvel ezelőtt, pazarul szállták meg az éjszakákat, ma csak kávéházzról-kávéházra, csavarogva, büffékben hajnalodva hurcolja magával a fiut a leány. Pedig a fiu nappal sem alhatott, mert mindig dolga volt. Valaha naiv és mégis nagy-szabású pénz-harcok miatt már kora reggel autóba ült. Ma mindenféle bíróságok citálják reggel nyolc órai tárgyalásokra és kihallgatásokra, vagy pedig állítólag üresedésben levő állásokra különféle előszobákban várakozik. Ezerkilencszázharmincban, ha jártál baj és gond nélkül bíróságok folyosóin, bankok vagy kereskedelmi irodák várószobáiban, mindenütt letörtén várakozó embereket találtál, akiknek nappaljai reménytelen menekvésí tervekből, új életkezdési szándékukból álltak. Zoltán is ezek közé került, de tervtelenül s talán csak azért, hogy itt is ott is egy félórás álmot lopjon. Hiszen alhatott volna otthon is, esetleg egész délelőttöket is de jó volt elmenni otthonról, nem lenni Emmivel, aki még így is mindig a sarkában volt. A fiatalember soha egy rossz szót sem szólt a lánynak. Mindig gyöngéd, figyelmes, finom volt hozzá. Hacsak egyszer is tudott volna gorombán szólni akkor azt kiáltotta volna: „Emmi! Elég volt, menj el!” Az anyagi romlás kezdetén, nagyon hitte, hogy Emmi végre elhagyja. Tele volt reménységgel. Mindenét elvesztette, de Emminek még meg volt a hús ruhája, tizenkét pár cipője, százhusz pár selyemharisnyája, ékszerei, szépsége, fiatalága. Remélte, hogy a leány ezeket a kétségtelen értékeket megmenti és ifjúsága számára új pozíciót keres. De csalódott. Emmi érthetetlenül vele maradt akkor is, mikor a ruhái kimentek a divatból és ékszereit megették, megitták, lelakták.

Zoltán már hús perce alszik. Boldog álmokat lát. Azt álmodja, hogy Emmi nem találta otthon Hartmann urat, a beraktározási vállalkozót és leül az irodában és várja, szakadatlanul várja. Pedig Hartmann ur úgy ment el, hogy többé nem jó vissza, beleugrott a Dunába. Mégis Emmi törhetetlenül várja vissza. Hartmann már Paksnál úszik, és erről bár napok teltek el, nem tud senki, sem a családja, se a hatóság, Emmi sem. Ő csak várja Hartmann urat, akit már Noviszád mellett visz a víz. Így telnek a hetek, hónapok, az évek, Hartmann úr már régen beleömlött a Fekete tengerbe. Zoltán boldogan álmodja álmát, most már aludhat, nem ráncigálja fel többé Emmi. Így teltek el Zoltán éle-

tének boldog évei egy hatvan perces álomban.

Pedig Emmi már ott állt az álmodó előtt.

Emmi...

Finom jelenség. Alakja az 1930-ik év női alakjával kompromisszumot kötött. Olykor itt-ott eszik és az édességekről nem tud lemondani. Így hát apró lábaiból kiinduló testét lágy vonal vezetéssel mindenütt hús párnázza, de azért mégis karcsúnak tűnik. Szép feje van, gesztenye hajából csak keveset bocsát homlokára, melynek nyíltságát derülten folytatja az alig festett arc, a nedves tekintetű szemek, a finoman metszett száj. Szinte az ártatlanságig emelkedő frissesége mintha kihívóan dacolna e kor tudomásul vett, sőt szentesített romlottságával szemben.

Megcsipte a fiu karját, de az meg sem moccan, mély alvásában röptült az álom szárnyán. De Emmi most már türelmetlenül ébresztette Zoltánt és így a fiúnak fel kellett ébrednie. Meredtre nyílt szemei tele voltak rémülettel. Álom volt minden. Itt a való. Hartmann nem úszik a Dunában, Emmi nem ül az irodában, itt áll előtte, Fegyelmeznie kellett magát az éledő hallban. Figyelem nélkül hallgatta Emmi hireit a kegyetlen Hartmannról, akit végre légyőzött és elhozott tőle kétszáz pengőt. Aprókat nyújtózkodva hallgatta Emmi legközelebbi terveit. A Szigetre mennek vascorázni, Zoltán már-már visszaesett az öt éves közönybe, de végre megemberelte magát, valahonnan energiát lopva, elérkezett a bátorság első mozdulatához. Egyelőre csak megszólalt:

— Nem megyünk a Szigetre. Aludni akarok. Lefekszem... Elég volt. Ebből a szállodából is elég volt. Hazamegyünk.

Emmi megdöbbenve figyelte a férfit, aki nagyon izgatottan viselkedett. Kérlelte, hogy nyugodjék meg, miért viselkedik és beszél zavarosan. De Zoltán izgatottan csak azt hajtogatta: „haza megyek, aludni akarok.”

A leány szorongón kérdezte a fiut, hogy hova akar „haza” menni? Csak nem gondol volt irodája megmaradt egyetlen szobájára, mely csak egy lomkamra?

— Igen — szólt konokul Zoltán — ma visszavonomuk a „Tengerentúli” szobába. És te itt maradsz. Maradj itt. Egyedül akarok lenni. Aludni akarok.

A hall közönsége figyelni kezdett. Édesen leste a folytatott párbeszédet, melyből, akárki meglássa, nyomban botrány viharzik ki.

A nyomoruságos 1930-ik esztendőben finom hotelek halljaiban sűrűn bonyolódtak le kényes, kinos botrányok, urak nemcsak urakat, hanem hölgyeket ütöttek arcon és viszont. Letört siber nagyságok zavartan hajoltak le leütött szemüvegeikért és a bordó szőnyegű lépcsőkön estélyi ruhába öltözött párok hisz-

térikus sivalkodással kergették egymást. Gyönyörűséggel voltak szemtanúi a jeleneteknek azok, akik még nem voltak soron.

De Emmi megadta magát, követte az elinduló fiút és kiosontak a hall éhes nyilvánossága elől a Kőrútra.

A Kőrút. Itt már lehet hangosan, szenvedélyesen gyűlölködni, támadni, égő szavakat szórni. A botorkáló fáradt emberek, az ucca tetszése oda se figyelne, ha Zoltán és Emmi folytatnák a harcot, mely imént a fiuból kiindult, belemerítve az évek néma tiltakozása tengerébe.

És mit akart a fiu? Csak aludni akart. Egy álmában eltöltött teljes éjszakáért viaskodott. Emmi ijedten gondolt arra, hogy Zoltán kialussza magát és ettől oka is volt félni. Pihent éjszaka után, bizonyos, hogy megszűnik minden gyávaság és gátlás benne. Meg meri mondani, hogy szakítani akar és talán úgy is fog cselekedni. Mégis újra megadta magát.

— Igazad van, gyereünk a Tengerentúlra. Van ott egy széles szélőn, két úti takaró, divánpárnák a fejünk alá.

A New-York előtt jártak. A langyos estben a terraszon zsúfolva ült a közönség, Zoltán megint nyilvánosságot kapott, amikor a terras elött megállt és összetett kézzel könyörgött a lánynak, hogy hagyja magára, ez éjjel egyedül akar lenni. Könnyezett. És csak áradt belőle a szó:

— Öt esztendeje vagyok veled. Soha egy éjszakát nem voltál tőlem táávol. Öt éve. Az első naptól kezdve készülődöm, hogy tisztázzam az életem veled szemben. Könyörgöm Emmi, úgy légy jó egyszer, ahogy én szeretném. Válgunk el legalább egy éjszakára.

A fiu szeméből omlottak a könnyek. És a terraszon úgy ömlött el a figyelem, mint az egyik sarkán vízbe mártott kockacukorban a nedvesség. És a figyelemből csak itt-ott fakadt koméjsz, cinikus mosoly. A terrasról elindult a részvét a síró férfi felé és a szemekből elítélő tekintetek égtek a leánynak. „A férfi letört, bőgőrongy! a leány friss, ragyogó. Valószínű, hogy ez idegromes mellett virágzott ki“ — állapították meg az egyik asztalnál... „Ez az ügy most kezdődik, mert a fiu már 1930-ban a finisnél csak a nő sírhat“ — ironizált egy másik asztal, ahol csak asszonyok ültek.

De Emmi végre megállította a fiút, szavait és könnyeit. Megígérte, hogy magára hagyja, csak hazakiséri, rendet csinál, aztán elmegy. Mosolyogva emelte fel Zoltán leejtett keztyűjét, aztán belekarolt és kedveskedve vezette el a terras mellett, ahonnan csodálkozásba merülten bámultak utánuk.

Elindultak a Tengerentúli lakásra.

II.

A Tengerentúli szállitmányozási részvénytársaság 1923-ban alakult meg. Részvényeit a tőzsdén is jegyezték. Nagyszerű papiros

volt és tőzsdenyelven „Te-Tú”-nak nevezték. A Te-Tú mindjárt az induláskor száz tisztviselőt alkalmazott bár soha egy csolnakban elférő árút sem szállított a tengeren túlra, sem a tengeren innen. A hangoscimű vállalatnak értékpapírokon és valutákon kívül más szállítani valója nem volt, de ez árúban a készlet bőséges volt, annyi, hogyha tengert nem is, de Dunát rekeszteni lehetett volna, különösen az értékpapírokból. Mégis mind el lehetett adni, sőt a készletnél még többet is. „Apja meg sem született és fia már a háztetőn nyargal! Mi ez?” teszi fel a kérdést az elemi iskola elsőosztályu könyve. „Füst” oldja meg a kérdést a tankönyv... Igen, kitaláltak egy részvénytársasági címet és még nem történt a keresztelésnél egyéb és már is kapkodták a papírjait. És a kitalált „cim” már új alcímeket gründolt. A nemlétező apavállalatnak már fiu és leány-intézetei voltak. Ez mind sok részvényt termelt. Nem létező apaintézetek, nem létező fiu- és leányintézetekkel vérfertőztek... A háztetőn nyargalt már a füst, mely csodálatosan nem égette senki szemét. Évek sorja mult el, míg végre a füstből kitört a láng, mely fölégette egy társadalom tetőzetét és a leégés még most is tart... tart, le egészen a mely pont alá, melynek mélységét ki sem lehet mérni.

De e tragikus mahinációkhoz mindig egészséges pénzt hivat segítségül és a Te-Tu alapját is egy egészséges pénzzel rendelkező ember teremtette meg. Ez a pénzember Siró Zoltán volt. A fiu apjától kapta a pénzt, nem is nagyon sokat, de éppen elegendőt ahhoz, hogy egy konjunktúra-intézmény kereteit kiépítsék vele. Aztán megint kellett egy kis valódi pénz és Siró Zoltán elhozta. Ellenértékül őt ültették be a vezérigazgatói székbe. Az nem volt akadály, hogy Zoltán csak huszonhárom éves volt, hogy sohse volt kereskedő, hogy gazdasági szakismeretek teljesen hiányoztak belőle. A vállalkozás igazi gazdájánál ez mind csak előnyt jelentett. És látszólag nem is történt semmi hiba. A vállalatához dőlt a pénz. A komitensek elhozták a fedezetet. Nagy volt a bizalom. Ezekben az időkben mindenki bizott a másokban. Így történt, hogy a vállalat annyit keresett, hogy intézeti palotát is vásárolhatott és a szörnyű lakásinség idején, Siró Zoltán szeretőjével egy ötszobás lakást szállt meg, melynek ajtajára ki volt szegezve a tábla: „Vezérigazgató lakása”.

Vezérigazgató! A háboru utáni évek karrierjei e címben specializálódtak. A kávéházban, a jól öltözködő vendégeknek vezérigazgató úr megszólítással udvaroltak a pincérek. Vezérigazgató. Ez a szó magasztosította, fényesítette, gúnyolta, gyanúsította az embereket.

Lám Zoltán is huszonhárom éves korában megszerezte ezt a rangot és e magas rangjában részt vett a tönkrement, lerongyolt, vesztett háboru utáni Budapest hazug életében, ahol mindenki abból

élt, uralkodott, lebzselt, züllött, ami pusztulásnak indult: erkölcs, hit, hűség, valuta.

Az irodalom, színház, művészet műveletlen, neveletlen, rossz ízlésű emberek konfidensévé süllyedt. Az emberek elfelejtettek rendszeresen beszélni. Harminc negyven szóból állt a szótáruk. Néhány részvény nevét emlegették. Ebédnél, kávéházban, tánc közben, csókok közt lihegve, szónomorékokat ropogtattak: „Ganz, dan, Teudl dit. Ufa. Ofa. Nova“... S mindenek tetejében: Bank! Bank!

Ebben az időben tizenhat éves gyerekek bankirodákban diszponensekkel tárgyaltak és hét éves gyerektől kérdezte a tanító: „két darab ezres, meg három darab ezres hány ezres?“

A képzelet létráján ijesztő rohanással nyargaltak felfelé a számok és elhanyagolható mennyiséggé vált a millió.

A pénz meghalt és az emberek, mint hiénák, a pénz hulláját, mely egyre jobban puffadt, szörnyű fertőzéssel rágták el egymástól.

Az uccasarkokon, kávéházak, vendéglők helyén, ragyogó bankok nyíltak, melyek pénztáblakai előtt egy nagy város minden népe tolongott és mint hazard kártyások rakták le tétjeiket.

Ezek az évek voltak a vezérigazgatók korszaka. Ezekben az években robogott ki éjente a vezérigazgató kíséretével az éjszakába. Tündéri látvány volt a nagyvárosi éjszaka. E kor hősei, ha a nő úgy diktálta éjszaka kinyitották az autókereskedő és a szőrmeárus boltját és vásároltak a drága nő kívánsága szerint. Mulatók az örömkörgetés kakofóniájától harsogtak és csörömpölt minden ez utolsó deliriumban. Ugy látszott, hogy itt soha, de soha nem következik be a hűvös hajnal és nem kel fel többé az édes, drága teremő munka...

De elmúltak a konjunkturák, az intézetek likvidáltak. Kialakult egy új társadalmi osztály, az állás nélküli vezérigazgatók osztálya. Siró Zoltán intézete is likvidált. Ma már csak egy szoba maradt meg belőle. Ez a szoba kietlenül hirdeti a bukást. Az egyik sarokban néhány üzleti könyv hever. Pókhálósak. Már régen nem keres bennük adatokat, sem a bíró, sem a hitelező. Középen hanyagul bezárt bőröndökből női ruhácskescsöcsödnek ki. A falon egy uniformis kép: Zoltán főhadnagyi rangban. Ott lóg még egy figyelmeztető tábla: „Az idő pénz“. A padlón gyertyacseppek, melyek mutatják az olykori éjszakai látogató útját a sezlónig.

*

Emmi egy bőröndben turkál. Zoltán a sezlónon hever. A leányra les, aki végre elébe áll és halkan mondja:

- Hát elmegyek...
- Menj édes Emmi.
- Zoltán... Nagyon szeretlek.

— Ige n... Tudom... Nagyon fáj... Én még sosem szerettem senkit... Gyere el holnap. Jó volna, ha csak holnapután jönnél. Nem volna baj, ha soha többet nem keresnél. Neked volna jobb! Mit tudod te, kívül akartál együtt élni? Soha semmi szükségét nem éreztem, hogy neked magamról egészen belülről valamit mondjak. Mondtam-e csak egy mondatot is magamról? Mit tudsz rólam? Csak az alsó és felső ruháimat, minden fajta étvágyamat, köhögésemet és buta tájékozatlanságomat ismered.

A leány remegve válaszolt:

— Erre én sose gondoltam. Ez a pár év elszaladt. Mindig más dolgod volt. Kezdetben minden jól ment, igazán csak az utolsó évben nem volt barátságos a helyzetünk. És igen, mi mindig beszélgettünk egymással, de mindig csak arról, amiről te akartál. Kezdetben azokról, akik kevesebbet keresnek, mint te, mostanában azokról, akik még nyomorultabb helyzetben vannak, mint mi. Te szívesen beszéltél erről s én azt hittem, hogy ez téged kielégít s más beszélni valód velem nincsen. Most azt mondod, hogy nem tudom, ki vagy. Istenem, hát mit tudjak felőled? hiszen szeretlek.

Zoltán felemelkedett, gyengéden megsimogatta a leányt.

— Ne... Most hagyjuk... Menj Emmi, holnap várlak. Ne neved ki... ez nem rögeszme... Fáradt vagyok, szivettépően álmos vagyok. Nem is vagyok.

A fiu arca az utolsó szavaknál grimaszos mosolyba gyűrődött és talán nem is érezte a föléje hajló leány csókját.

*

Emmi este nyolc óráját ért le az uccára. Nem volt kedve szállodai szobájában tölteni az éjszakát. Elhatározta, hogy meglátogatja szüleit. Lassú léptekkel haladt a családi otthon felé. Szülei messze a Tököly út végén laktak, ahova a Teréz körútról két évvel ezelőtt nagyon leverten hurcolkodtak el. De kellett nekik nagyon a harminc milliós lelépési díj, amiért ötszobás lakásukat eladták. Emmi ebben a lakásban csak egyszer látogatta meg őket, annak is van már másfél esztendeje, akkor is csak azért járt otthon, hogy az okmányait elkérje, mert olyan hiú remények éledtek benne, hogy Zoltán feleségül veszi. Most ismét hazamegy, éjszakai menedéket kérni. Emmi nem volt rossz gyerek, ha távolról is, de jóviszonyban élt szüleivel, bátyjával és ha kellett és tudott mindig segített rajtuk.

Nem ült villamosra, örült, hogy még húsz percbe is telik, míg hazaér. Addig senki sem zavarja meg abban, hogy majd megszakad a szíve...

Mégis elérkezett a Tököly-úti házhoz és mindjárt felér a második emeletre....

III.

Emmi apja ifjú korában a Kereskedő Segédek Egyesülete pénzbeszédője volt. Az 1901. évi képviselőválasztásokon váratlanul

nagy szerephez jutott. Résztvett a Radoca—Vázsonyi választási harcban. Egyike volt a legügyesebb, a legjobbtorku, a leghasznosabb korteseknek, természetesen Vázsonyi Vilmos oldalán. A dicső kimenetelű harc a derék kortesnek, Salgó Miksának is nagy sikert hozott. Kinevezték a városházára kezelő tisztnek. Hivatalában nagyon megbecsülte magát, szorgalmas, pontos munkás volt. Tisztelte a rendet, hivatalában pontos időben megjelent és onnan idő előtt sose távozott. Minden munkát vállalt és hibátlanul teljesített. Különösen nagyszerűen tudott kimutatásokat készíteni, melyeket kitűnő szimmetria és színérzéssel, piros és fekete vonalazású keretekbe foglalt. Jutalma nem maradt el, állásában véglegesítették, így hát teljesedésbe ment nagy álma: a biztos, nyugdíjas állás. Boldogan vitte meg a sorsdöntő hirt feleségének és még fiacskáját, a négy éves Edét is külön szónoklattal nyugtatta meg, hogy most már módjában áll őt nagy emberré nevelni. Salgóné nagyra tartotta ura pozícióját és segített is neki a méltóság fennhordásában. A kedves asszony kezdett társadalmi életet élni és az urától megtanulta, hogy hogyan kell a bőbeszédűséget formába önteni, ezért a kerületi Nőegylet és az Abbázia kávéház legelénkebb hangvivői közé emelkedett. Azt természetesen elhatározta, hogy Edén kívül több gyermeke nem lesz, de ez a terve nem sikerült, hogy, hogy nem, 1906-ban Emmi megszületett.

A második gyerekkel megnőttek a gondok és ez Salgó Miksát új feladatokra, helyesebben még fokozottabb szorgalomra serkentette. Kollégái elől szinte ellopta a munkát, amit azok éppoly örömmel tūrtek, mint ahogy irigykedtek, amikor Salgót érdemei jutalmául fontos munkakörben a közéletmezési osztályba helyezték át.

Salgó éppen idejében, 1912-ben, érkezett meg karrierje ez állomására. Két év alatt módjában volt itt nélkülözhetetlenségét bebizonyítania. 1914 augusztusában tehát szó sem lehetett arról, hogy a harctérre vonuljon. Közérdekből itthon tartották. És ez nem minden. A háború nyomorúsága hamarosan megszülte a közéletmezési szerveket, melyek egyre-másra bocsátották ki a liszt-, kenyér-, tej- és cukorjegyeket. Ebből sok hivatali rendtelenség támadt, míg végre Salgó Miksa felé irányultak a hivatali szemek és a derék férfi egyszerre csak ott állt az inség adminisztrálásának élén. A jó tisztviselő igazi jutalmát nyerte el Salgó, rábízták a népet, egy milliós lakosságu város követelőző gyomrának kellett naponta első segélyt nyújtania. Nagy dolog ez. Ennyi és ennyi az étel-gyógyszer. A recepteket becsületesen, pontosan kell szétosztani. Salgó nem aktákat intéz el, nem tolhatja az elintézését egy hétre sem el. Minden napra ki kell adni a szenvedő embereknek a receptet.

És Salgó kitűnően dolgozott. Nem sajnálta sem a maga, sem a beosztott hivatalnokok idejét. Salgó dicsősége volt, hogy min-

denki könnyen, bonyodalom, idővesztés nélkül megkapta élelmezési jegyeit. Arról viszont nem tehetett, hogy a jegyekre a nagy tolongás miatt csak idegfeszítő várakozás után szolgálták ki az élelmiszereket.

Salgó tisztessége, sok vívódás után megingott. Eleinte csak dupla adagokra szóló jegyeket hordott haza a hivatalból. Ezt is igen ártatlan okból tette. Szenvedélyes szivaros volt és Ede fia is cigarettázott már. De a dohány, különösen a finom szivar, eltűnt a trafikokból. Salgó negyvenkét éves volt és egyetlen mély-séges szenvedélye már csak a szivar volt. A trabukkó volt életének tartalma, parázsló szenvedélye, abban izott erotikája is. A nagy szenvedélyek gyakran aljasságokra vetemítik az embert és Salgó nem is tudta, hogy becsülete néhány darab trabukkón bukkott el. Cukorjegyeket cserélt szivarokért. Jó ideig csak kicsinyben mentek üzelvei. Titkos úton érkezett finom szöveteiből öltözködött apa, anya és gyermekek. Éttermekben kávéházakban csodálatos ételeket szolgáltak fel számukra. És Salgónéról a nagy terézvárosi bérház minden lakója irigyen állapította meg, hogy nem érzi meg a háborút, sőt egyenesen jól tesz neki. E pletyka körben azt hirdették, hogy lakásukban, a pincében vagonszámra áll a liszt, ládászámra a cukor és a szekrényben az ezresek száza bujnak meg. De ez még nem így volt igaz. Annnyira nem, hogy Salgóék arra merészkedtek, hogy a házból elköltözködtek. A nagy nyilvánosság ellenőrizhette, hogy csupán a húszéves kétszobás bútorokat hordatták el. De azt mégis mindenki tudta, hogy az öreg bútorokat eladták és az új Terézkörúti fürdőszobás uccai lakásukat új bútorokkal rendezték be.

Salgóné az Abbáziában mentegőzve magyarázta, hogy húsz éves házasság alatt minden elpusztult, de Miksa a legderekkab férj, új gondokat szed a nyakába, adósságot csinál, csak azért, hogy kis otthonát rendbehozza.

Ede ekkor már a tizennyolcadik évébe lépett. Érettségi vizsga és katonai sorozás előtt állt. A családban nagy volt az izgalom, mert ha Ede az érettségien megbukik, nem lehet önkéntes, közönséges katona lesz belőle. És Salgóné azt hitte, hogy a közkatonákat a háborúban mind agyonlövik, de az önkéntesek alig lépnek egyet-kettőt már is hadnagyokká válnak és a háborút csak az újságban olvassák. És Ede igen közel állt a bukáshoz, viszont az is bizonyos volt, hogy Edét besorozzák, mert szörnyen egészséges volt.

A fenyegető csapástól való félelem súlyos tanácskozásokat váltott ki a családban. De Salgóné ájúldozásai és Ede pesszimizmusa csak mosolyra derítették az apát. Egy ilyen viharos tanácskozásban eltöltött éjszakát követő szép májusi reggelen nyolc óra tájt Salgó hivatalába bandukolva mosolyogva ment el a

napi élelemért összegyűlt tömeg mellett. Nem szabad Salgót meggyanasítani. Ő nem a hajnal óta gyülekező és a rendőrök által páros sorban felállított embereken mosolygott, hanem a feleségén, a fián, akiket olyan páni félelem fogott el ama vacak érettségi miatt. Lenézte az egész ügyet. Ha ő akarja, Ede még a vizsgákra sem megy el, mégis kap bizonyítványt.

Salgó már teljesen elromlott.

Délután a kaszinóban együtt kártyázott Ede osztályfőnökével. Ez a tanár nem romlott még el egészen, de mit tegyen? Fizetéséből egy hétig sem tudna megélni. Megélni, enni rendesen, ki nem akarna? És az élet elleni blokádot csak megalkuvás, apró hitványságok árán lehetett ezidőtájt ledönteni. Ki csodálkoznék ezen ma, amikor már tudjuk, hogy országok adták el így magukat csak azért, hogy a blokádnak megszűnjék, a nép ehessék, meleg ruhába öltözhessenek, asszonyok selyemhez, a gyerekek narancshoz, az újságkiadók papiroshoz jussanak és útlevelet adjanak a szülők sirjához...

Ede megúsza az érettségi vizsgálatokat és bevonult katonának. A liszt-, a cukor-, a tejjegyek kurzusa egyre emelkedett, így hát Ede katonáskodása gyöngyölet volt. Egyszer még a front közelébe elvitték autón, ezért kitüntetést is kapott.

Salgóéknak nem többé gondjuk a fiukra. Ki tudta ő magát ebben a veszes zür-zavarban húzni. A szülők minden figyelme Emmi felé fordult, aki ekkor már tizenkét éves volt. A kislányt a legpazarabb étellel halmozták el. Izléstelenül, de drágán rendeztek be neki külön szobát. Nemes márkájú zongorát kapott, de a szülők külön éltek kislányuktól, alaposan belemerültek az itthonmaradottak háborús vigasságába. Emmi ezért kedvezőbb feltételek mellett fejlődött, szinte elűtött a családjától, vagy talán az apja hajdani szorgalmát örökölte és ezért jó tanuló volt ez az okos kislány. Nem is volt szükséges az ő érdekében a tanárnők között különféle kosztjegyeket osztogatni. De Salgóné mégis osztogatott. Az anyai szív hiusága szerepet követelt a leánya, vagy amint kiderült, a maga számára. Mert hát a felső leányiskola növendékei gyakran rendeztek a sebesült, a vak katonák javára iskolai ünnepélyeket és Salgóné a jegyek árán vitte keresztül, hogy Emmi az élőképben, kezdetben a törpék közt a Hófehérkét, később az Éj Királynőjét jelenítse meg. Salgóné lassankint a nemes munka organizációját teljesen megkaparintotta és híressé vált zsúrjain már ő döntött mindenben. E zsurokon, melyek vacsorákká szélesedtek ki, egyre jobban tolongtak az emberek. katonák és jónevű polgárok egyaránt minden kényeskedés nélkül fogadták el Salgóék meghívását.

(Folytatása következik)

A kor muzsikája

Milliók zúgó moraja: Munkát. Kenyeret!
korunk muzsikája ez: Nemzetközi egyveleg
A ma poétája
jól interpretálja
(Híszén maga is érzi gyomrán, idegén
zsebén, vágyán, a kályha hidegén)
Munkát. Kenyeret!
Nemzetközi egyveleg
a poéta szerencsétlen flótás
akár ezüst, akár fűzfá furulyás
mert erős ahhoz hogy tömegbe vesszen,
mert gyenge ahhoz, hogy nyáját vezessen. . .
Éhes milliók szája, tenyere
várja, hogy gondterhét pásztora vegye le
vezesse napos, dús, füves tájra
hol nem marad éhes az energiája.
Éhes kéz, éhes vágy, éhes agy és lélek
pásztorshipból hiába szól előttük az ének.
Kopár mezőn nem andalít pásztorfurulya
éhes nyájnak ki enni ad, ez a pásztora.
Munkát. Kenyeret!
nemzetközi egyveleg...
furulyám, furulyád, furulyája
a kor muzsikája.. van szükség rája?

— — — — —

A pőéta ha éhes is dalol
nem érzi így, hogy fáj neki a nyomor
Kenyérimát dalol szét a légbe
hátha lángja feljut majd az égbe
lentről szá! fel esőnek a pára
odafent és szükség van lmánkra
cselekvés lesz a fohászból, az Jgéből: Kenyér
felnyílnak a vészes öklök s kisimul a tenyér

Gergely Boriska

LÁTHATÁR

Tűzharang

Csuka Zoltán versei.

A Kalangya kiadása Noviszdád 1933

A költők keresése sohasem tudatos, a közönség legtöbbször érthetetlennek itéli a furcsa útkeresést, az újat akarást. Innen magyarázható Petőfinek, Adynak, Blocknak, Whitmannak, Leopardinak, Mallarinénak keserű sorsa: félreismerés, elhagyatottság, gúny, fitymáló mosoly, „hiszen ő maga sem tudja mit akar”. A költő nem tarthat védőbeszédet és magyarázkodó előadásokat, az igazi költő érzi, hogy útja új igazságokhoz, új szépségekhez fog vezetni és tudja, hogy a holnap őt fogja igazolni. Megelőzi korát? Nem, csak magasabb csúcsról tekintő a világot, megérzi a holnapot, az új eszméket, az új lelket, az új kataklizmákat. Ez a megérzés természetesen érthetetlen azok előtt, akik értelmi úton és a tegnap előítéleteivel akarják megközelíteni a költő alkotásait. Ezért ezt a költőtípust nem éri akadémiai elismerés, kora későn, vagy egyáltalán nem becsüli, mert megérzése, igazságghirdetése, homályosak, érthetetlen szimbólumokba burkoltak, meglátásai sértők, vagy groteszkek, kinyilatkoztatásai a fennálló rendet és világot gúnyolják, támadják.

Csuka Zoltán, noha minden sorában a holnap költője, érdekesen üt el ettől a típustól. Nála az érzelmi elem háttérbe szorul, megérzései tudatosan, tisztán, józanul és logikusan csendülnek fel verseiben. A költőnek kongatni kell a tűzharangot és becsülettel, felelőségének tudatában, hittel hirdetni, hogy „józan aggyal és belátással másképp is lehetne” a jobb világot, a teljeseedett holnapot megteremteni. Ez a hang nem ismeretlen, ez Csuka Zoltán igazi hangja, de még egy kötetében sem volt ilyen nyugodt, öntudatos és erősen csengő, mint legújabb kötetében a Tűzharangban. Igaz, eddig sem menekült szimbólumok, homályosságok claudeli misztikumok felé, hangja mindig biztos és józan volt, mint

akinek rendíthetetlen a hite, mint aki minden szavának egyszerű, mondhatni boldog igazságát a legteljesebben átérzi. Ez a biztos, józan hang azonban a Tűzharangban sokat nyert csengésében, erőben és prófétai nemességben. Ugy érezzük, hogy a Tűzharang hangja igazi harangcsengés, amely sokakat riaszt fel túnya tespedtségükből, hogy erre a hangra fel fognak figyelni messzi emberek, akik lelkesen köszöntik az igaz szót, a messzisugarú világítótornyot, a tűzharang bátor tiszta, mindent betöltő kongását.

Csuka Zoltán már a Mindent legyűrő fiatalságban hirdette az új világot, hatalmas költői hite nagy erejével, biztonságával és teljességével már ebben a kötetében is kibontakozik. De a Mindent legyűrő fiatalságban ez a nagy, tiszta holnapba vetett hit sokszor a felső fokban, diadalmas diszkantokban tobzódik, az indulatok lendülete fegyelmetlen, a megnyilvánulási, a kivetítési forma, sok színben, sok hangnemben vibrál. A kötet mozgalmasabb, nyugtalanabb és nyugtalanítóbb. A Tűzharang hangja (hangon nem a német Ton-t, hanem a Klang-ot értem ez alkalommal) mély, megrázó kongás s ehhez a dongó, dübörgő alaphanghoz szinte a hangtani szabályok szerint társulnak a harmonikus felhangok. Hogy a zenei képnél maradjak, a Tűzharang hang-ethosza más, tisztultabb, szilárdabb. Ez a hang-ethosz a dór skála éteszához hasonlítható, amelyet férfiasnak mondták a görögök, de amely minden férfiassága, harciassága mellett megnyugtatta a hallgatót. A dór skála hatása — akárcsak a Tűzharang hangja — egységes, erőteljes és megnyugtató. A költő lángoló holnap-hite már nemcsak megdöbbeneti, hanem meggyőzi és megnyugtatta az olvasót tisztaságával, egyszerűségével és teljes biztosságával.

Végtelen az a horizont, amit Csuka Zoltán elének tár. Csak előre néz, mindig a holnapba néz, mint a nagy Hittől megszállott apostol, mint csillag után menetelő napkeleti király, aki egy pillanatra sem kételkedik abban, hogy egy világot megváltó gyermek született a vezérlő csillag alatt. Nem ismerek még egy költőt, aki ennyire a holnapban élne, hinne, léleklzene, vergődne és vigasztalódna, mint Csuka Zoltán. Sohasem tekint vissza a múltra, még analógiákat sem keres letűnt korok között — a történelemből nem lehet diadalmas holnapot építeni. És amit a mában meglát, abban is már a holnap int. Nem tud hinni a halott apa elmúlásában, az őszben az örök, szüntelen életerőt látja, a régi, romantikus aratásban a holnap traktoros gabonagyárait, a csárdásban a pántlikás halálfejet, a perasti baglyok huhogásában, az omladozó romvárosban a zuhogó és feltartóztathatatlan hajnalt. Csak az érdekli, ami a holnapé, ami haladást, hitet, beteljesülést jelent. Talán Ugandából, vagy Alaszkából fakad az élet, a szerelem is

épít, „csókkal, hittel viszük egyre magasabbra a szürke köveket“, a fegyver kalapáccsá válik az új ember kezében és már tisztán énekel a „világosság szimfóniája“. De e nagy lobogós életszerelm mellett, még a kedves csókjában is megérzi a ma tébolyát, az áruló tudósokat, akik gyilkos gázokat, halálsugarakat, soha nem képzelt poklokot kotyvasztanak műhelyükben. De nem hiszi, hogy a gonoszság és a butaság elpusztíthassa az embert, az életet, az igazabb, teljesebb, tökéletesebb holnapot. Optimizmusa acélos és törhetetlen. „Az örület és butaság minden zajlásán túl is tisztán és hívogatóan hevernek a józanság széles országutai, amelyeken egykor az egymásra talált embertömegek vidám marsa fog himnuszozni“ — írja könyvének első oldalára és ettől az optimista világ- és életszemlélettől alig tér el a Tűzharang költője. Az emberek egymásra találnak, új fény, új hit lángol majd szemükben, új dalt zeng a munka s az új munka mindenki számára az új világot építi.

Nagy hite, ezerszínű holnaplátása és egyre biztosabban zengő hangja a „Látomások versei“-ben olvad össze a legtökéletesebben. Csuka Zoltánnak ezek a legerősebb és legértékesebb versei, melyek páratlanul állnak a modern magyar irodalomban, sőt külföldi hasonlóságok után is hiába keresünk. A holnapba iramló képzelet eddig csak elbeszélő formákban öltött testet, eddig csak rajzolgatták a holnap arcát, de nem érezték meg. Csuka Zoltán a próféta módján, de homályos jóslások helyett józanabb, tisztább, élésebb képeket tár elénk. Ezért nem hasonlatosak ezek a látomások János apostol jelenéseihez. Paul Claudel odáiból is sokszor elővillódnak a jövőendő borzalmas katalizmái, de a misztikumok áhitata és szépsége eltakarja a holnap igazi arcát. Több rokonságot találunk Jules Romains unanimista vízióiban. Csuka Zoltán is egynek érzi magát a ma és a holnap millióival, ő is azt vallja, amit Romains: élni fog a tömegben, az egylelkűségben akkor is, ha már teste meghalt (l'Armée dans la ville). Sőt van valami abból a nyers, kemény emberszeretetből Csuka Zoltánban is, amit Jules Romains bírálói „la brutalité de son amour“ „une farouche énergie intellectuelle et fraternelle“ megállapításokkal jellemeznek. Jules Romains azonban csak felolvad a tömegben, mint az én önálló cseppje, de nem menetel a holnap felé. Csuka Zoltán igazán csak a holnap messzi távlatában oldódik fel, ma még a harangot kongatja, hogy a józanság, a bátor és tiszta értelem emberei összegyűljenek a harangszóra. Mindig a holnapba néz, képzelete nyugodtan berreg és repül, mint repülőgép a szélesendes azurban és kollektív tökéletességek felé vezet az útja. Igaz, hogy ezen az úton nem egyedül jár, de egyéni módon. A mai, úgynevezett baloldali német lira is kollektív eszmények felé halad, de valami ólmos realitással, amely a képzelet szárnyaira nehezedik.

Oroszországban, a kollektív gondolat igazi hazájában azonban hiába sejtenénk analógiákat, az orosz költőknek ma már más a mondanivalójuk, őket nem nyugtalanítja az, ami egy nyitottszemű közép-európai költőt nemes borzalmakba és hevületbe sodor.

Csuka Zoltán látomása zaklatott képzeletünket is megrázó pokol: tonnás tojások pottyannak le a levegőből és millió ártatlan ember testét rohasztja el a gáz. Minden elcsendesül, új fekete halál lépked át a kontinensen, új baktériumok hemzsegek elő a romokból, a rothadó hullamillióktól méréggé válik a víz, a tenger, az ég tiszta kék arca is kormos, sötét fűtőtorba torzul. Az erőszak utoljára agóniás tébolyban tombolja ki magát, hogy azután maga is elpusztuljon, mint egy árok-futó. Reng a föld, kontinensek vonaglanak, geizirok, tűzlángok okádják a halált s a meg-részgült föld tele pofával falja a holttestek borzalmas özönét. De ezután elvonulnak a rettenetes fellegek, lehullanak a hályogok és világos lesz minden. Minden megoldódik és feloldódik egy tiszta, egyszerű, soha nem ismert harmóniában. Új népek, új munkások jönnek, hogy feléptsék az új világot. Az élet hőmpölygő folyama zúg és énekel az élet himnusza diadalmas fortíjssimókban orgonázik a Látomások verseinek utolsó, mindent feloldó akkordjában. Csuka Zoltán a pokoli kataklizma elképzelése után sem veszíti el a jobb jövőbe vetett hitét, azt a zúgó, ragyogó optimizmust, amely szétmállasztja a gonosz, buta bakacsint a holnap egeről. Van ezekben a versekben valami beethoveni, valami a legnagyobb szimfóniából. A titán mindent felkavar lelkünkben, borzalmas vihar rázza az idegek sürgőnypóznáit, villám ciklázik és végítéleti dübörgés indítja meg a földet lábunk alatt. A scherzo támolygó tébolya, az adagio sikoltó fájdalma már a kétségbeesésig sodorják a lelket. De ekkor a Látomások verseiben épűgy, mint a Kilencedikben felharsan az élet igenlése, „die Bejahung des Willens zum Leben“. A zenekar diadalmas ujjongásába ének csendűl, Schiller ódája és az egész kar énekl:

Duldet mutig Millionen
Duldet für die bess're Welt!

Csuka Zoltán utolsó akkordjaiban ez így hangzik:

S mint pusztító vihar után a boldog méhkas
fölsongott a föld minden parányi része
s égi mezők bolyongó kaptárjában, a földön
mint boldog kórus harsogó új danája
zengett a munka, az áldásthöz
mindannyiunkért,
az összességért.

Egy pillantra sem inog meg a talaj, a hit biztos alapja a költő lába alatt, miképen a Titán zenéjében sem érezzük sohasem a csüggedést, az elcsuklást, a tagadást. Csuka Zoltán a hit kemény

sziklaormán áll, „auf dem Glauben, Sonnenberge“ — ahogy azt a schilleri óda mondja, s ahogy a Kilencedik diadalmas allegro-jában a kar énekl:

Ezért nem lehet a tűzharang kongását feledni. Ez a hang betölti lelkünket, zúgása megremegetti minden sejtünket és idegszállunkat. Minden azért, mert igaz és elhivatott költő kongatja a tűzharangot.

* * *

Könyvművészeti szempontból erről a könyvről külön cikket kellene írni. Elsősorban Baranyiné Markov Zlata plasztikáit kell felemlitenünk, amelyekkel három verset illusztrált. A kiváló szobrásznő hüen, megértően adja domborműveiben Csuka Zoltán poézisét. Maga a plasztikai elgondolás is csupa költészet, de valami meleg, asszonyos lágyság vegyül ebbe a plasztikai átköltésbe. Ez a lágyság, amely különösen a Csárdás vonalaiban jut legszebben érvényre, rokonszenves, szinte elragadóan művészi. Baranyiné lágysága azonban semmiesetre sem jelent erőtlenséget, csupán igazi művészi egyéniségnek kivételését a formában.

A Tűzharang a noviszádi Uránia nyomdából került ki, ezért ez a kötet méltó párja az ugyanott készült Mindent legyűrő fiataliságnak, mindkettő a fejlett tipográfiai izlés és művészet dokumentuma. A címlap egyszerűsége és nyugodt elrendezése megkapó. A köntös szinte összhangban van a könyv lelkével.

Szenteleky Kornél

Hazánk Európa

Bronislav Huberman: Vaterland Europa
Verlag für Kulturpolitik

Huberman 1920-ban ment először Amerikába hangversenykörútra. Európa akkor még a háborús örület utórángásaiban vonaglott: puccsok, forrongások, véres szélsőséges kilengések, céltalan forradalmak — véres, romboló, rútarcú káosz. Ezzel szemben az Egyesült Államokban mindenütt rend, tisztaság, jólét. A szakácsnő csak úgy szegődik el, ha autója is helyet kap a garázsban, a vasúti kalauznak válogatott gramofon-lemez gyűjteménye van és az expresz száguldása közben komoly szakértelemmel bírálgatja a világ legjobb hegedűművészeinek játékát, a szálloda pincére azzal utasítja vissza a neki felajánlott tiszteletjegyet, hogy neki állandó hangversenybérlete van. Így lesz Huberman Broniszlávból Páneurópa lelkes hive és harcosa — Amerikában.

Huberman már több cikkben, nyilatkozatban, felolvasásban tett

hitet nagy eszméje mellett, ez a könyv tulajdonképpen összefoglalja és magyarázza hitét, a páneurópai eszme igazát és szükségességét. Huberman érvei nem újak, nem is mindig helytállóak (különösen az amerikai példák nem azok, melyekre a mai rettenetes amerikai nyomor cáfol rá), de hite, lelkes lobogása nagyon rokonszenves s magában véve már ez is érték, sőt fontos tényező egy eszme propagálásánál. Ő maga vallja be, hogy először mindent megérez s csak később jönnek az érvek, a logikus aláépítések, az értelmi elemek. A lényeg azonban mindig a megérzés marad, az adatok, a bizonyító tények és számok örökké idegenek, szinte rakoncátlanok Huberman finom kezében, mint a kötőrő csákány. Huberman művész és a maga mélyen átértzett módján sugározza ki közölni valót.

Ha Huberman Broniszlávot összevetjük a páneurópai mozgalom megteremtőjével és vezetőjével Choudenhove-Kalergóval, akkor természetesen szegényesnek és ügyetlennek tűnik ez a könyvecske. Choudenhove-Kalergi csodálatosan gazdag szellem, végtelen sikokat tár elénk, érveinek gazdagsága kiapadhatatlan, stílusának tisztasága, vonzó ökonomiája utánozhatatlan. Choudenhove valóságos filozófiai rendszert épített a páneurópai gondolat alá, ez a rendszer széles alapú, felöleli az egész mai életet, az új erkölcsöket, a gépek korát, a gépkor szellemét, minden problémát meglát, mindennel komolyan, higgadtan, előrelátóan foglalkozik; gondolatmenete logikus és megnyugtató megoldásokban pihen meg, úgyhogy követőibe gyakorlati idealizmust plántál. Egyszerűsíti a bonyolultnak látszó problémákat, a dilemma egyik szára a káoszba, a másik a tiszta, megújított világba vezet. Megkapó világtörténelmi azonosságokkal példálódzik és tudásával meg okos eloquenciájával mindenkit hívójévé tesz. Nemcsak meggyőzni tud életszemléletének, filozófiájának rokonszenves leegyszerűsítésével és logikus tisztaságával, hanem rajongóvá is teszi olvasóját, mert tagadhatatlan szuggeszív erő sugárzik erről a finom, eszes, mongolos arcáról. Choudenhovenak nem lehet ellenmondani, nem lehet megtagadni a páneurópa eszmét, mert azt egy bevehetetlennek látszó filozófiai és világszemléleti rendszer védi.

Cloudenhove-Kalergi mellett Huberman rendszertelen, törpe, ideges és gyerekesen naiv. Élményeit túlértékeli, általános következtetéseket von le belőlük. Néha szigorúan reális akar maradni, máskor messzire lendül a valóságtól, néha felületes, máskor aprólékosan alapos. Az Egyesült Államokban például mindent helyesnek és erkölcsösnek talál, szerinte ott valóban érvényesül a „Give everybody a chance” elve. Nálunk Európában azonban ez az elv a „Take everybody's chance” gonoszságává torzul. Mindenkitől elvenni a szerencsét, a munkaalkamat! Huberman szerint ily ég és föld-különbség van Amerika és Európa között. Sokszor

azonban képei hasonlatai találóak és megkapóak. Annak bizonyítására, hogy a népek között nincs is ellentét, hogy a gyűlölet, az egymással szembeállítás mennyire mesterséges és mennyire idegen a néplélektől — egy történetet mesél el. Két híres művész egy európai fővárosban találkozik. A két jóbarát nagyon megörül egymásnak s arra is készek, hogy együtt lépjenek fel, amikor megtudják, hogy a két impresszárió egymás ellen játszotta ki őket s így úgy fest, mint elkeseredett vetélytársak, könyörtelen ellenségek lennének, holott valóban igazi jóbarátok. Ilyen az európai népek sorsa is. A kormányok, a nacionalista pártok egymás ellen játszik ki őket s így úgy festenek, mintha ellenségek lennének. A szomorú az, hogy senkisé is mer nyíltan, bátran hitet tenni Páneurópa mellett. Genf Huberman szerint olyan középkori templomokhoz hasonlít, ahova az államférfiak azért járnak, hogy feloldozást nyerjenek bűneikért, hogy aztán hazájukba visszatérve annál vigabban vétekezhessenek az európai és általános emberi eszme ellen. Mégis: Huberman bizik Páneurópában. A világtörténelem nagy eseményei majdnem sohasem voltak pozitív törekvések eseményei, hanem inkább reakciói gonosz mulasztásoknak és elévült, ostoba rendszereknek.

Aki valaha hallotta Hubermant játszani, az megérti ezt a nagy odaadást, ezt a felolvasást az eszmében. A zene számára teljes átszellemülést jelent, teljes és csodálatos újraélését annak a szellemnek, akinek darabját játsza. Ezért a legnagyobb hegedűse ő ma a világnak. Ilyen komolyan veszi, ilyen mélyen átérzi a páneurópai eszmét is. És ha mindjárt a páneurópa eszme nem is Beethoven D-dur hangversenye, ha a toll nem is hasonlítható Hubermann vonójához, ez a könyv mégis lelkes, rokonszenves, érdekes alkotás. Egy kis töredéke annak a szenvedély-csodának, amely művészetében ezreket kábit el és emel fel azúros, megtisztult magasságokba.

Szentéleky Kornél

Kéпкиállitás Noviszádon

Batthyányi Gyula

Minden előzetes reklám nélkül nyílt meg Batthyányi Gyula komoly művészi eseményszámba menő kiállítása az elmúlt hónapban.

A jó izléssel elrendezett képek termébe belépő szinte megsédül és az első pillanatokban úgy érzi, mintha valami hipnotikus bűvölet hatása alatt állana.

Különös elgondolása, elmosódottarcu alakok, ködben megjelenő látományok, erotikus rohamok, fejetetején táncoló teóriák. Majd egy sorozat tisztán mutatja az utat a Goya, Hödler, neo-impresszionizmuson, expresszionizmuson át Önmagáig. A szadizmustól a társasvacsorán át a legkomolyabb portréig, hihetetlen fantázia erejével a színskála olyan kihasználásával, mely megdönt minden eddigi teóriát, lerontja a régi korlátokat, új távlati látást nyújt a művészetbe.

Egzotikus előadásában bőbeszédű, nyíltan minden kertetelés nélkül lejegyzí gondolatait, meglátásait, belső élményeit, megbotránkoztatva vele az egészséges és józan nyárspolgárokat, szinte az az érzés támad bennünk, hogy egy morfinista vízióktól gyötört agy szüleményeivel állunk szemben. De ez csak az első pillanatok benyomása, mert igazában véve, külön utakon haladó önmagának élő és stílust teremtő zseni komoly tudatos megnyilatkozásai előtt állunk.

Rettenetes stilizáló ereje mindig megtalálja a maga bizarr gondolataihoz új színskála rendszerét. Erotikájának finomságai-ban van valami Franz Bayrosra emlékeztető, de itt az erotika csak bábú, amelyet felöltöztet fantáziája bámulatos köntösébe.

Megérzékelteti a Rokokót... világítási és ruha trükkjeivel, a Gótikát zürzavaros tüskés jobbra balra dülő káosszal... Szent szobrokkal, más alakokkal, a szent királyok és királynők megelevenednek, elbeszélőkké válnak a szürke színek bámulatos színorgiájában.

Tombolnak a szürkék s mégis valami nemes akarat uralkodik fölöttük.

Hindu visszaemlékezéseiben nemcsak felfogja, át is érzi az egész színes fajt, színeivel és kulturájával együtt.

Van egy képe a „Felfuvalkodottak“. Ennek alakjai páratlan kifejezői az emberi gőg visszataszító jelenségeinek. Mennyi megérzés, minő páratlan nézőpontok! Nekiereszti a színpaletta szilaj paripáit egymás hegyén-hátán, de csak azért, hogy kemény kézzel vezesse őket s adott pillanatban odaterelje ahova akarja.

Micsoda leleményesség, micsoda természetességgel rakja egymás mellé a legelképesztőbb színeket, anélkül, hogy ezzel a téma rovására menne. Minden egyes műve finom izléssel párosult, gondos ihletett kifejezése, sablonba nem foglalható csapongó fantáziájának, egyben egyéniségének. Nincs egy sem, amelyikben ne volna valami szokatlan mély filozófia, olykor mélabús költemény, máskor derűs meglátása az emberi szenvedélynek örömnak, máskor erotikus fáradtságnak, közönynek, unottságnak, avagy szellemi felelevenedésnek. Tömeghiszterikumok, furcsa egészzé összeolvadnak a közös

szadizmus súlya alatt, sötét tömegek, sötét bűnök árnyékával összekalapálva.

Káprázatos fantáziájának néha annyi mondani valója van, hogy kevés neki a vászon s mindezt meglepő könnyedséggel ontja, anélkül, hogy unalmassá válna.

Közlési módja annyira lenyűgöző, hogy szemlélésük közben idő és dimenzió elveszti jelentőségét, öntudatlanul ragadja magával a szemlélőt abba a művészi sztratoszférába, ahol ritkán jár a be nemavatott. Sokan nem értették meg a kiállítást, pedig különleges művészi megnyilatkozása egy a maga művészetének élő, régi korlátoktól szabadult merész költői léleknek. Lerázta a sablonokat letépte magáról főúri születésének előítéleteit, de megtartott előkelőségéből annyit, amennyi művészetének összefogó erejéhez szükséges volt. Ember akart lenni önerejéből, önmagáért, önkultúrájáért.

És most nézzük a mi fiataljainkat:

Lukics Szvetolik. A helybeli női gimnázium művészeti szakoktatója. Beogradban tanult, épen azért érdekes megfigyelní, milyen eredményt érnek el a Beogradban végzett növendékek az életben. Lukics Szvetolik rokonszenves fiatalember telve ambícióval, érzéssel és tudással, még érzik rajta az akadémia hatása, alaposan megrajzolja perspektivikus értelemben az uccákat, a házacskákat okulására a tanulóifjúságnak és dokumentálására annak, hogy egészséges szem egészségesen lát s hogy minden új művészeti irány alapos természeti megfigyelésekben gyökerezik. Művei nem erőnfelüli teljesítmények, hanem becsületes keresések, studiumok, kellemes meleg, lágy színekbe olvadó csendéletei igen megnyerték a közönség tetszését. Látszik, hogy nem dilettáns festő, nem a véletlenekre alapítja tudását s e tekintetben kiállítása is első helyen említendő.

Ipics Száva. Minden karácsony előtt szorgalmasan megjelenik meghitt tájképeivel, házacskáival, uccarészleteivel, amelyeknek kellemes miliói idegnyugtatólag hatnak a kedélyekre. A közönség szeretettel látogatja tárlatait. Nem törekszik komolyabb figurális kompozíciókra, sőt szinte kerüli a figurális rajzolást. Eltekintve két három fejcskétől, inkább a magányt keresi s e miatt úgy tűnik fel, mintha kevés invencióval rendelkezne, pedig egy kis akarattal ezen is lehetne segíteni. Mindenesetre művészi törekvései izmosabbak az idén mint tavaly.

HABAG-KIÁLLÍTÁS

A jó izléssel megrendezett kiállítás nem ad meglepetéseket, hanem nyugodt, békés megfigyelések, benyomások komoly törekvések alapvető munkáival találkozunk. Pechán József képei, külö-

nösen régi klasszikus kópiája a tárlat legjobb munkái közé sorozandók, bár Pechánt ezek után nem lehet értékelni, mert ezek a munkák halvány képét sem nyújtják a nagy dekoratív erővel pettyegtető, fekete konturozó, a magyar impresszionista festészetben lelkesen benne élő Pechán Józsefnek. Erős impresszionista nyomai fia, a kis Pechán képein érezhetők, aki nagy lépésekkel halad előre s reméljük méltó fia lesz nagynevű apjának.

Leicht is erős izmos tehetségnek indul, úgyszintén a többi kiállítók is mind egytől egyig derekas, szorgalmas munkát végeztek.

Általában az egész tárlatot jellemzi a becsületes igazi németes pontosságú rajzolás, jó, helyes perspektíva, a rajzok keménysége. Mintha azonban nem tartana lépést ez a gárda a mai német irányzatokkal pl. a „nedves”-alapú aquarellezéscével és az olajtechnika szétfolyó folthatást kereső irányzataival. Az újabb festészeti irányok csak gyéren voltak képviselve, inkább a régi kitaposott utakon haladnak embereink, pedig egy kis frissesség, új nézőpont nem ártana. Nem értve mindjárt a legszélsőségesebb irányokat. Különösen a nagy német festészet annyi újat produkál, folyóirataik oly gazdagok, hogy ezek igen jó impulzusokat adhatnának, hasonló törekvésekben, de a mi viszonyainknak megfelelően. Igen követésre méltó eszme az egészben összehozni öreget, fiatalot és megteremtteni a szoros kapcsolatot a különben széthúzó művészgárdában.

Várady Kálmán

Volkswart

I. évf. 1 szám. Október-December 1932. Főszerkesztő Kekes János. Kiadja a Sváb-német kulturszövetség, Noviszádon.

A karácsonyi ünnepekre jelent meg a délszláv királyság német kisebbségének folyóirata. Kekes János szerkesztésében. Az első szám gazdag és értékes tartalma különösen folklórisztikai része, sejteti velünk, hogy e folyóirat nemcsak a délszláv királyság német kisebbségének lesz kedves folyóirata, hanem egyúttal jótékonyan fog hatni a kisebbségi magyar irodalomra is, — amely eddig versenytárs nélkül állt. Az első számban nincs képviselve szépirodalom. Ez a füzetet inkább tudományos revünek, mint szórakoztató lapnak mutatja. Célkitűzésében a német kisebbség faji és nemzeti érzését kívánja ápolni a délszláv királyságban. A közölt cikkek és értekezések legtöbbször ezzel a kérdéssel foglalkozik.

Schmidt Henrik dr. egyetemi tanár, a dunamenti svábság körében megejtett kutatások problémáiról ír. Dolgozata röviden

összefoglalja a kisebbségi németekről szóló irodalmat. Leírja, hogy a német települések kutatása milyen rendszertelenül, egységesebb vezetés nélkül történt. De már az első komoly lépéseket megtették. Megalakult budapesti központtal a német településeket tanulmányozó társaság, melynek vezetői a németországi központtal karöltve dolgoznak. Schmidt Henrik dr. rövid ismertetése a kisebbségi németek tudatos munkásságának rövid, de komoly vázlata.

Hilkene Fülöp tanár: Céljaink címmel kifejti a lap programját. Meleg és megértő szavakkal emlékezik meg a kisebbségi magyar irodalomról: „Milyen szegényesnek kell magunkat látnunk, ha az ezer színben pompázó, feltörő jugoszláv irodalomról nem is szólva, csupán a honi magyar irodalommal hasonlítjuk össze.“ Majd azt írja, hogy: „a magyaroknak van irodalmi tradíciójuk, egész sereg ügyes írójuk, kiknek irodalmi műveltségük is van és mesteri módon kialakult stílusuk — míg mi még mindig csak tanulóként forgatjuk a szerszámokat, küzködünk a nyelv makrancosságával és mint az ügyetlen lovas, folyton veszélyben forgunk és félünk, hogy paripánk levét bennünket“. A nagy német kultúrától független, önálló és erős kisebbségi irodalom kialakulását hangoztatja, miután a nagy német kultúra nem elég, az itteni kisebbségnek megvannak a sajátos problémái, amelyeknek megoldása csak az itteni íróktól várható. A német kisebbség új környezetében öt emberöltő alatt új tulajdonságokkal gazdagodott, kisebbségi sorsban szellemi és gazdasági élete eltért a régi otthon embereitől, nyelve jövevényszavakkal gazdagodott, színesedett stb. Ennek az irodalomban is nyomának kell lenni.

Westerfeld Frigyes: Az ujsziváci telepések származási helyéről ír alapos cikket. Százharmincöt családról, 475 lélekről mutatja ki pontosan származási helyét.

A közölt adatokból megtudjuk, hogy az ujsziváciak tizenhét helyről vándoroltak be annakidején a XVIII. század derekán. A felsorolt családok hálával és köszönettel tartoznak Westerfeldnek alapos munkájáért.

Réz Henrik dr. tanár közli az összes német lapok és folyóiratok jegyzékét 1914-ig a régi Bánát, Bácska, Baranya, Tolna és Horvát-Szlavonország területén. Az eddig megjelent első részből megtudjuk, hogy ezen a területen húsz napilap jelent meg, amelyek közül legöregebb Klapka József: Tagesberichte-je Temesvárott, 1809-ből.

Hilkene Fülöp, tanár: A nagyság ideálja címmel Goethe fiatalos „Cézár“ imádatáról értekezik alapos tárgyismerettel.

A német telepés községek neveinek keletkezéséről írt cikkében

Westerfeld Frigyes a cím keretein túlágazó alapos tanulmányt közöl az első telepések életfeltételeiről.

Hesz Miklós a Szent Hubert községben alapított múzeumban található közel 150 éves eke leírását adja.

A könyv- és lapszemle tizennyolc könyvről és folyóiratról ad rövid ismertetést, minden kritika nélkül.

A Volkswart első száma mutatja, hogy a délszláv német kisebbség körében értékes, komoly erők vannak, akiket bizonyára hamarosan követni fognak a szépirodalom munkásai is, és így karöltve sikerülni fog tervük: egy minden tekintetben komoly és tartalmas folyóirat szerkesztése.

Polácsi János

sorompóba minden könyvbarát, mert ezeket a könyveket becsülni kell, mint a hozzánk tartozókat.

A sorozat élén *Álmok városa* címen Ducsay Jován könyve jelent meg, Debreczeni József fordításában, Strelitzky Dénes előszavával. Opportúnus cselekedet ez a szíves vendéglátás — nemcsak a közeledő két kultúra találkozása, hanem az egyetemes szépek és általános értékek az elismerése. A magyar olvasók előtt jócsengésű az elismert kiváló jugoszláv poeta neve és hogy most még népszerűbb lesz — az előrelátható.

Ady Endre a prózai írásaiban nem adott abszolút értéket, míg verseiben és leveleiben egyénisége teljesen kibontakozhatott. Az *Álmok városa* is ilyen lírával átszőtt szubjektív kronika, amellyikben az író legbensőbb beszélgetésével ír az önmagával való találkozásáról az idegenben. Levelek idegen városokról, ahol jártunk, kéltünk, talán éltünk is hosszabb ideig, de nem jutott időnk meglátni és megérezni mindezt a szépséget, amit önként tárt elénk és ami mellett félig nyitott érzékekkel haladtunk el. És aki nem látta, az kedvérevaló képet teremtett idegen országok és népek életéről, anélkül, hogy az etnográfia ott kezdődne el, ahol a néprajzi muzeumok ajánlják. A megismerésnek nincs helyesebb módja mint elfogadni a felénk nyújtott vezető kezét, akiben megbízhatunk, mert igéri, hogy a szépek tudói leszünk és felejthetetlen tájak és élmények társaivá tesz. Ducsay Jován az ígérteit beváltja és aki a könyvét őszinte érdeklődéssel olvasta el, az gazdagabb lett egy tisztánlátó művészlelek szemszögével, amin keresztül felszínre tör a szép és megmutatja magát minden maradandó.

Finom relíefjei: ötletek, megjegyzések, arcok és egész emberek. Párizs, Róma, Svájc, Spanyolország, Korfu, még bejárva sem nyújthat annyit, mint Ducsay Jován könyve.

Debreczeni József fordítása az ötvösművészet értékét adja nemes fémből ékszerű öntött magyar ércbe és a szavak csengése, mint az eredetiben, ezüstös, cizellált, poetikus.

Czakó Tibor

Motívó: A nagyraemelt áldozatokban él.
Felmúlja bészirt léte határait
A századok bús omladékain
Állva marad s az örök tűnésnek
Fennén parancsol s megtöri a halált.
(Borossanyi Dániel)

A Kalangya alapító előfizetői:

Örökös alapító előfizető
Dr. Vilt Vilmos, Noviszád

Arasim Viktorné, Sztárisztivác
Bassy Viktor, Bácskatopola
Bodrogh Imre, Bácskatopola
Dr. Deák Leo, Szombor
Dr. Draskóczy Éde, Sztáribecsej
Ferbach Károlyné, Pacsir
Dr. Gombos Dezső, Sztáribecsej
Gräffner Dénes, Vrsac
Grossinger Károly, Noviszád
Dr. Hadassy Jenő, Bácskatopola
Herresbacher Dénes, Szaján
Jezzenszky Ernő, Bajmok
Gyarmathy Sándor, Sztáramoravica
Dr. Koráni Elemér, Noviszád
Dr. Kovács Bódog, Noviszád
Léderer György, Gócka
Becszeréki Magyar Nősm. Egyesület
Magyar Népkör, Sztáribecsej
Dr. Náray Gyula, Feketica
Nemes Béla, Bács
Prém Péter, Torda
Dr. Szántó Gábor, Szubotica
Szuboticei Népkör, Szubotica
Dr. Takács Ferenc, Sztáribecsej
Dr. Zelenay Miklós, Sztáribecsej
Vargha Lajos, Mol

KALANGYA irodalmi folyóirat. Felelős szerkesztő és kiadó Szabó S. Ferenc. — Laptulajdonosok: Szabó S. Ferenc és Inotay Béla. — Szerkesztőség: Noviszád, Kralja Petra ulica 30. — Kiadóhivatal: Szubotica, Park Kralja Petra 11. — Előfizetési ára: alapító előfizetőknek félévre 200'—, egész évre 400'— dinár. Rendes előfizetés: Félévre 60'—, negyedévre 30'— dinár, egyes szám ára 12'— dinár. — Előfizetések, negyedévre: Magyarországon 4 pengő, Csehszlovákiában 30 csehszlovák korona. Magyarországi szerkesztő: Fekete Lajos Budapest I. Török Ignác-u. 48. — Urania (Komlós M.) nyomdai műintézet nyomása, Novi Sad.